

erdélyi. Fiatalok.

A ROMÁNIAI
ÚJ MAGYAR NEMZEDÉK
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI:
LÁSZLÓ DEZSŐ
LAYTULAJDONOSOK:
Biró Sándor, Debreczeni László,
Dr. Jancsó Béla, László Dezső,
Dr. László Ferenc.

TARTALOM:

Móricz Zsigmond.

★

Dr. Györfy István

★

Tudományos életünk elsorvadása.
(Debreczeni László.)

★

Az új középiskolai törvény.
(Biró Sándor.)

★

Az erdélyi magyarság intézményei.
(Máté Ákos.)

★

Első évek az egyetemen.

A finn középiskolákról.

Szemle.

Könyvek.

Lezárjuk tizedik évfolyamunkat.

CLUJ-KOLOZSVÁR, 1939

X. ÉVFOLYAM, 3-4. SZÁM.

Inregistrat sub Nrul. curent 31-1938.

Móricz Zsigmond

A sorslátó Ady és a jövőmutató Szabó Dezső: az új magyar életszemlélet kialakítóinak jubileumai után ez az év elhozta a Móricz 60. születésnapját is. Mintha e jubileumok alkalmi az új magyar szellem szintézisére, összefoglalására akarnák figyelmeztetni a magyarságot.

A nagy triász harmadik tagja azonban más jelentőségű, mint Ady és Szabó Dezső. Bennük a magyar sorskérdések egyetemes látással nyilatkoztak meg, pesszímista (Ady) vagy útmutató módon (Szabó Dezső). A modern magyar szellemi élet levegőjét haláláig Ady, azóta Szabó Dezső adta meg, az előbbi negative, az utóbbi positive kiformálva az új magyar gondolkodás alapvonalait.

Móricz nem ilyen értelemben alakította az új magyar lelki-séget. Ő inkább Bartókkal és Kodálylyal képezhet triászt. Amint ők a zenében, úgy Móricz az irodalomban a magyar néplélek mélységeit ábrázolta ki. E tekintetben Móricznak alig van „boldog őse”. A megelőző paraszt-szemlélet, (még Petőfit sem véve ki egészen), egy kicsit kívülről látta a népet. A népből nőtt Arany medre mélyebb, ha valamit, hát ezt folytatja szélesebben, mélyebben, maian Móricz Zsigmond.

A paraszti lélek egységes mélyéből a nyelv és a lélek sajátos kincseit hozta fel. Nyelve sajátosabban az alföldi nyelvjárásokból merítő, mint Aranyt kivéve bárkié. Az alföldi parasztléleknek a mélyébe pedig kevesen láttak olyan éles szemmel, mint ő: a közülük való. Első regényeiben az addig csak etnográfiai külsőségeiben meglátott életük naturális oldalait mutatta meg, az érzékszervi valóságát a paraszti életnek, a földszerzés és nemi ösztön naturalizmusát. Utóbbi műveiben (főleg a Boldog ember-ben) Móricz perspektívája még jobban kitágul, s a naturalizmust megillető hely mellett a parasztlélek többi területe, sajátos szolidaritása, magatartása a természeti és emberi élet minden kérdésében, rendületlen munkaakarata mind szerves kifejezést találnak. Az alföldi paraszti életéről sokan írtak a magyar irodalomban, de leginkább csak a felszínét látták. Móricz fedezte fel a naturalizmusán és szociális ábrázolásán át e lélek és élet eddig legnagyobb lehetőségeit és ábrázolta ki eddig a legszélesebben és legmélyebben.

Az apai származás a vérségi köteléket adta meg még

a művészi kifejezés előtt tudatos módon, mint az első falukutató, a lélek ősi kifejezési eszközeit: nyelvét, műveltségét és környezetét kutatta.

Móricz a magyar irodalomban és az új magyar szellemiségben elsősorban mint az alföldi magyar lélek mai igazi megszólaltatója foglal helyet.

De volt neki egy másik lélekgyökere is: anyja, aki évszázados, de leszegényedő nemesi családból származik. Átala jut kapcsolatba s látja meg a vidéki kőnemes, urat, majd a gentryt; a magyar „úri” társadalmat. Úgyhogy sajátos helyzete révén a magyar társadalom rétegződésébe minden irányban bepillantást nyer és minden társadalmi réteg szociális és naturális kérdéseit ábrázolni tudja.

A harmadik Móricz Zsigmond az, aki a Báthory Gábor és Bethlen Gábor korát egy regénytrilógiában megírta. A történészek szerint tökéletes tudással, a művészek és olvasó szerint tökéletes művészettel. A XVII. század erdélyi életét valósággal megeleveníti, a korszak

eseményeinek hullámszáma között az emberek szenvedélyeinek hullámszáma és Báthory Gábor és Bethlen Gábor szinbólikus alakjaiban az önmagát felemésztő szenvedélynek és az adott ságokat, a jógazda módján számbavevő s a lélek bölcs erejével az ellentétet termékeny közös munkába fogó léleknek adott halhatatlan kifejezést. Ez a legtöbb Móricz művészetében és szellemtörténeti jelentőségében.

Az ötven éves Móricz Zsigmondot egy Szabó Dezső által rendezett ünnepségen ünnepelte a magyar ifjúság megújulni akaró része. A 60 éves Móricz Zsigmond jubileuma elmaradt. De jubiláris ünnepség nélkül is tudjuk, mit jelent ő a magyar szellem örök kincsei között és mit jelent a magyar belső megújulás folyamatában. Ady és Szabó Dezső, Bartók, Kodály és Móricz Zsigmond az új magyar életlátásnak megalapítói és kiformalói. Az együttélő népek érdekközösségét felismervén a „mély magyarság” erői az ő hatásukra alakítják magyarabbá, s így emberibbé, a magyarságot.

Dr. Györffy István meghalt.

Ötvenöt éves korában, munkás férfikorának teljében, a lehetőségek megtárult kapujában, építő tervei garmadájának közepette zárta le életét a végzés. Most ismét alkalom volna élesen feljajdulni vagy tehetetlen csendességgel busongani a magyar végzet kegyetlenségén, amelyben majd minden építő erő akkor török le, amikor leginkább kellene erő legyen, s amikor már tudna is építeni minden képességével. Nem jajgatunk és nem busongunk; csak állunk és tudomásul vesszük a tényt: így van. Keserű fájdalommal, de arcrándulás nélkül, megingás nélkül fogadjuk el ezt a csapást is. És már hívő erővel nézünk a távolba, hol minket várnak a feladatok és azt nézzük, hol van a gazdátlanul maradt szerszám s hol az Ő keze által legutolsónak lehelyezett tégla. Ha mi keserűség szóra készlet, az csak az, hogy a Györffy Istvánok élete miért nem lehet korábban erővé, miért nem juthatnak teljes lehetőségű munkahelyre már életük virágjában, hogy mentől többet tudjanak munkálkodni és építeni?...

Ki volt Györffy István? Születésekor egyszerű kunsági szürszabó gyermeke, halálakor a budapesti tudományegyetem néprajzi tanszékének tanára. Már ez a két határjel is sokat mond, és becstelést parancsol. De Ő ennél sokkal több volt. Az igazi magyar egyetemi tanár volt, amilyen oly igen kevés van manapság. Aki pályáját nem kenyérkeresetnek, hanem misszióknak, katedráját nem

tekintélyi pozíciónak, hanem lehetőségnek tekintette. Ahol sok a kemény munka, de ahol már minden erővel munkálhatja széles átölelő nagy eszméjét: az új magyar művelődést. Amit Ady és Szabó Dezső hirdettek és cselekedtek az irodalom terén, azt művelte kitartással Györffy István a maga munkájának terén. Ő volt az a határozott középpont, amely körül már kezdett maggá sűrűsödni a népi érzésű és népi látású magyar műveltség és magyar tudományosság hívő csapata.

Emberi és nevelői mivoltában is igazi magyar ember és igazi nevelő volt. Egyszerű, közvetlen és őszinte. Nagy tudása nem tette pöffeszkedővé sem nagyképűvé. Nem ült szférák magasságán, hanem atyai barátja volt tanítványainak. Közvetlensége nem szokványosság volt, sem kendőző álarc. Lelkétől idegen volt minden, ami nem egyszerű és nem természetes. S ha darócba öltözött volna, maga lett volna a törülmetszett és megnemesedett magyar paraszt megtestesülése.

Ez volt és ilyen volt Györffy István. De sok írás kellene még, hogy minden jellemzését adhassuk.

Figyelője és ösztönzője volt az erdélyi néprajzkutatásnak. Számunkra ez még különösen is megbecsülendővé teszi emlékét.

A magvető korán elment, de nem élt hiába. A Györffy István vetése fel fog nőni és termést fog adni minden bizonyossággal.

Tudományos életünk elsorvadása.

Néhány évvel ezelőtt valaki azt jegyezte meg az erdélyi magyar irodalommal kapcsolatban, hogy hiányzik belőle a tudományos rész szürke színe. Azóta történt ugyan e téren is valamelyes haladás, de azért tudományos irodalmunk termelése még is igen-igen csekély ahhoz képest, hogy mennyi munka vár itt elvégzésre. Oka ennek igen egyszerű. Hogy gazdag és színvonalon álló tudományos irodalom legyen, ahhoz fejlett és intenzív tudományos élet kell, ami azonban nekünk nincsen. Bár húsz év óta kell immár a maga lábán állania és a maga munkájának elvégzését senkitől nem várhatja, az erdélyi magyarság mégsem termelte ki maig sem azokat az erőket, melyek e mostani életének feladataihoz szükségesek. Amikor még része, de inkább vidéke volt az egész magyarság életének, látszólag nem volt baj, hogy nincsen önálló tudományos élete, mert az anyatómb munkásai végeztek valamennyit az ő munkájából is. Most azonban egyenesen katasztrófális bajjá nőhet ez a hiányosság, ha tudományos életünkben az állapotok továbbra is a mai tehetetlenségben maradnak.

I.

Szükséges megjegyeznem, hogy amikor itt tudományos munkáról beszélek, adott helyzetünknel fogva, elsősorban csak bizonyos meghatározott munkaterületekre gondolok és pedig azokra, melyek révén faji és népi egyéniségünk létérdekei és különvált feladatai ténylegesen közvetlenül szolgálhatók.

Ha nincsenek kiváló vegyész tudósaink, csillagászaink, matematikusaink vagy természetbúváraink, az még nem okvetlenül kétségbeesítő helyzet és azért még sem a magunk, sem pedig az emberiség életében nem fog megállani semmi. Ezek a tudományos területek egyetemlegesek, bárki által bárhol ugyanazon indítékok alapján műveltetnek s a világon amúgy is elég sok szaktudós szentelte rájuk az életét. Másfelől a gazdagabb országokban jól felszerelt intézetek egész sora biztosítja a miénknél mérhetetlenül jobb körülmények közt, a tudományos munkát s ilyenformán, ha akadna is köztünk tudós e tudományágak valamelyikére, nem tudna színvonalon maradni vagy pedig kényszerülne eltávolozni innen, hogy megfelelő körülmények közt és a kellő eszközök közelében művelhesse tudományát. Mindemellett e munkaterületek éppen egyetemleges voltuknál fogva mind emberi valóságaink szféráin kívül eső dolgokat érintenek s így az emberi közösségek belső életkérdéseiben vajmi keveset határoznak. Ezért, bár készséggel írjuk alá, hogy ezekben is szükséges volna mentől nagyobb erővel hozzájárulnunk az emberiség munkájához, mégis számunkra talán kevésbé lehetnek fontosak.

Számunkra a történetkutatás, a nyelvészet, a néprajz, a népkutatás elméleti és gyakorlati, tárgyi és szellemi vonatkozásai, majd pedig az eugenia, a jogtudományok azok a munkaterületek, amelyek életbevágó jelentőségűek, mert az életünkkel függenek össze. Ezek azok a területek, amelyek minden népnek önmagával szemben sajátos feladatai

vannak s ahol nem várhatjuk, hogy a magunkéban mások dolgozzanak helyettünk. Aki idegen bele is vágná efélébe, az, ha talán nem is éppen kárunkra, de aligha tenné önzetlenül és a mi érzésünk szerint. Ami nem is igen volna rossznéven vehető.

II.

A civilizáció mai színvonalán az egészséges tudományos életnek három feltétele van: hogy legyenek komoly, tudományukat szerető, művelt szaktudósok; hogy legyenek megfelelő intézmények, ahol a tudományos élet eszméi, hagyományai ápolatassanak, szervezeti és eszközi dolgai fenntartassanak; s végül, hogy legyen társadalom, amely biztosítsa az előbbieket létet és munkáját.

Szétnézve a magunk portáján, azt kell látnunk, hogy e három feltétel nemhogy kellő termékeny összhangban volna meg, de még csak megközelítő értékben sem található fel. A számban is nagyon kevés intézményünk majdhogy életképtelen. Társadalmunk öntudata vajmi messze áll attól, amire itt ebben szükség volna. De az igazi bajok nem ezekben a hiányosságokban rejtőznek. Bármennyi legyen is e két tényezőben a fogyatékosság, tudomány mégis van mindaddig, amíg akadnak emberek, akikben él a magasabb öntudat parancsa és vállalják a munkát minden körülményben. Viszont a legfényesebb intézményi keret s a legöntudatosabb társadalom is hiába való, ha nincsen e feladatokhoz megfelelő munkás is. Tudósok nélkül nincsen tudomány. És ez nálunk az igazi baj. A tudósi pályák emberanyagának utánpótlása úgyszólván megállott s e révén tudományos életünkben az elsorvadás nehéz ijesztései mutatkoznak mindenütt.

*

Hogy a kérdésben közelebbi megbizonyosodást nyerhessünk, tekintsük át, bárha csak nagyjában is, hogy miről van szó. Ez a vizsgálat igen meggondolkoztató kell legyen még azok számára is, akik talán némi kétkedésekkel fogadták volna fentebbi állításunkat.

A történettudomány szakágazataiban a múlt század nagy kutatóinak, nincsenek követői. Nincsen egyetlen fiatal diplomatikusunk, paleografiahoz, epigráfiahoz értő fiatal erőnk. Nincs fiatal ember, aki genealogiához, heraldikához értene. Ezek terén az előttünk járó nemzedékekben is alig egy-egy szakemberünk van s ha ezek kidőlnek a sorból, úgyszólván minden ilyenirányu munka megáll, mert nem lesz aki tudja és folytassa a dolgokat. Különösen keservesen kell ezt megéreznünk a kútfőpublikálás terén, ahol még rengeteg anyag vár módszeres feldolgozásra. De se szeri, se száma az elemző vizsgálat feladatainak sem. Kútfőanyagunk még számos művelődéstörténeti szempontból nincs átnézve. Történeti földrajz, helyrajz, népiségtörténet, településtörténet, nyelvtörténet, a parasztság története, a vallás (nem az egyház!) története, népünk jogtörténete éppen hogy legszűkebb sorát adják a fontos munkáknak. Arról meg nem is szó-

lunk, hogy a magyar őstörténeti kutatásnak milyen feladatai volnának ilyen. Ugyancsak nincs egyetlen történeti nyelvzakértőnk sem — turkológusunk, szlávistánk, középkori latinistánk, hogy ismét csak a legfontosabbakat említsük — pedig a történeti kutatáshoz elengedhetetlen ezek munkája. Nincsenek régészeink. Az őstörténeti kutatás régészet nélkül szinte meg sem mozdulhat. A műtörténeti munka terén nincs Erdélyben egyetlen fiatal magyar, aki értene a történelmi építéstílusokhoz, részletesebb szakismeretei volnának bár egynek körében. Nincs ikonografusunk. Az erdélyi tábla-, portré- és miniatürfestészet, az írómesterek, a pecsétmetszők, a szobor- és másféle faragóművészek, majd pedig az iparművészet egyes ágai; az ötvösség, ónmivesség s a diszítőfestészet, stb. stb. mind-mind részletkutatókra, egy-egy életet odaszentelő komoly tudósra várnak. Közvetlen elődeink még azt fájlalták, hogy mind e művészeknek nincsenek többé mestereik s mi már azzal is megelégednénk, ha volna legalább, aki történeteiket összehordja...

Nyelvészeti téren is rengeteg tennivaló volna még. Eddig csak szógyűjtő munka, nyelvjáráskutatás, szóösszehasonlító nyelvészkedés, filologizálás volt. De nincs még nyelvszellem tanulmányozás és összehasonlítás. Nincsenek kutatói a nyelvalakulás különböző kérdéseinek. Nincs módszeres idiómákutatás sem, pedig éppen a székely-kérdésben volna ez igen fontos. Akik még eddig a székelyekről vitatkoztak, soha tekintetbe nem vették a székelyek sajátos beszédmódját — sokan mit sem is tudnak róla — pedig ez volna talán olyan jelentős tényező, mint a nyelvten vagy a szókincs bármilyen jellemző sajátága. Senki nem műveli a történeti nyelvkutatást. Okleveleink magyar nyelvemlék anyagának — nevek, helynevek s egyéb régi szavak — teljes összegyűjtése, elemzése nincs elvágezve még. De nincs egy módszeres és pontos nyelvtárastérképünk s hiányzanak a népi szakterminológiák szótárai is.

A néprajzi tudományok körében annyival jobb a helyzet, hogy van már néhány fiatalember, aki foglalkozik néprajzi gyűjtésekkel. De egészen mélyreható foglalkozó szakembereink itt sincsenek még. Nincs átfogó látású s a néprajzi tudományt a maga egyetemességében művelő munkásunk. És hol vannak a néplélektan, a rasszantropológia, a népkutatásban alkalmazott biológia s a történeti néprajz kutatói?...

Mindhárom téren fontos segítőtudomány a földrajz. És nincs Erdélyben egyetlen magyar fiatalember, aki bárcsak mint egy *semleges tudomány*g művelője, gyakorlati megtapasztalások révén ismerné tisztelesen Erdély geográfiáját. Aki beutazta volna Erdély minden zugát és a saját személyesen szerzett ismeretei alapján egységben láthatná e földdarab arculatát. Hogyan is várhatnók hát a történettudomány, a nyelvészet, a népkutatás terén alkalmazott földrajz tudósait? Pedig egész sor új kutatási terület vár itt is emberére. Ha volna ember... Eleddig azonban még csak egy hegy- és vízrajzi névtárunk sincsen...

Pedig mindezekhez a tudományágakhoz nem kellene olyan eszközök, amelyek itt nem érhetők el: laboratóriumok, obszervatóriumok, vagy idegen nyelveken írt drága könyvek. Csupán csak bizonyos, aránylag elég könnyen megszerezhető alaptudás

kellene, aztán pedig elmélyedő szorgalmas munka és szeretet a tárgy, az ügy és népünk iránt.

Beszélnénk még valamit azokról a munkaterületekről is amelyeknek művelése ha nem is vág életünk kérdéseibe, de mindenképpen becsület dolga volna, hogy az európai tudomány számára elvégezzük ott is az adódó feladatokat. Ilyenek mindjárt a Székelyföld és más tömegesebben lakott magyar vidék növény- és állatvilágának további részletkutatása. Természetesen több más munka is akad, — ezeket éppen hogy csak a példa kedvéért emlíjük — s a nyitott szemű ember egész sorát találhatja meg a természetrajz, természettan, ősrégészet s más egyébek kérdéseinek, ahol volna teendő bőven. Ami a mi portánkon van, reánk van bízva, azt mégis csak tőlünk kéri számon és valóban szégyen volna, hogy idegenek jöjjenek oda és végezzék el a mi teendőinket. Csak ha még az életünkkel szorosán egybenőtt kérdéseinket nem tartjuk fontosaknak, minek érzékenykedjünk hát a becsületről...?

Volna azután még egy olyan munkamező is, ahol a magunk dolgát igen hasznosan párosíthatnók az európai tudomány érdekeivel. Talán nem érdektelen, ha erre is rámutatunk.

Történelem, nyelvészet, földrajz, néprajz, műtörténet, embertan és minden egyébek terén még beláthatatlan lehetőségek és gazdagságok földje — Ázsia. Igen érdekes, de annál szomorubb, hogy éppen mi, ázsiai nép foglalkozunk vele a legkevesebbet. Holott leginkább a mi feladatunk volna ez; éppen a magyarság kellene legyen a leghívatottabb zászlóvivője az ázsiakutató munkának. Ázsiát mi tudnók a leglobban megérteni, a legelfogulatlanabbul megítélni, a leginkább megközelíteni. Az ember és művelődésének vizsgálatában éppen a magyar humánus tudná a legteljesebben megfogni Ázsia — főleg Középpázsia — humánusát. A nyelvészet terén is a mi nagyskaláju felfogó képességünk és hajlékony kifejező készségünk volna a legalkalmasabb a munkára. Ebben a feladatkörben a mélyebb magyar buvárlat tudná adni a legjobb eredményeket s ezt a munkát Európa minden joggal várhatja tőlünk és mulasztásainkért minden joggal marasztalhat el minket.

De bizonyára a majdan európai látókörré emelkedő ázsiai tudományosság is a magyarság által végzett munkát méltányolná legszívesebben, abban volna legtöbb bizalma és talán azért is volna a leghálásabb. Az európai tudomány gyarapítása mellett derekas szolgálatokat tehetnénk az ázsiai tudományosságnak is. Így lehetne, már most, megalapozni bizonyos szimpátiákat. Az ázsiakutatás vállalóiban és végzőiben épülhetne meg a híd a jövő új Ázsiához. Az állástalan és kilátástalan magyar előtt errefelé beláthatatlan lehetőségek kínálkoznak. De ki gondolkozik itt történelmi távlatokban?

És e munkát nem is kellene minden önzés nélkül végezni. Hiszen a magyarság őstörténetének és eredettörténetének kutatásába minden ázsiavizsgáló program jól beleilleszthető. Ezekre viszont a magunk ösztöne és becsülése amúgy is kellene hajtson. De, sajnos, Körösi Csoma Sándornak sincsen egyetlen követője ezen a földön.

Ez volna hát a helyzet az elvontabb tudományosságban. De a gyakorlatibb területeken sem jobb.

Ugyanígy nincsen fiatalember, aki tudományosan képzett szakember volna a nemzetgazdaság, a nép-egészségügy, a közjogászat, az ipar és kereskedelem, a pénzügy, a mezőgazdaság különböző szakterületein. Beszélj látó emberekkel és kiderül, hogy még olyan szélesebb látókörű gazda, iparos, kereskedő, orvos, ügyvéd is alig akad, aki a mi mai helyzetünk szempontjai és követelményei szerint fogná fel életét és hivatását.

*

Az elmondottak csak a baj jelentőségét mutatják. Amit pedig oknak mondottunk az csak tünet, felületi jelenség de nem a lényeg. Ha tisztán és valóságosan is akarunk látni, mélyre kell nyulnunk. A tünetnek és jelentőségének elmondása fél munkának sem elég, ha az a célunk, hogy megváltoztassunk egy kóros helyzetet. Hogy megtudhassuk, mik a remédium igazi útjai, lássuk hát azt is, ami a felszín és a kendőzések alatt van.

III.

Ezek a sorok elsősorban a fiatalsághoz íródnak s mégis azt kell kérdeznünk: hol a fiatalság ki meghallaná? Régóta tanítják a nevelők, hogy a fiatal erő nem ismer akadályokat. S most mégis kérdeznünk kell: hol vannak az életünk próplémáival viaskodásra kész fiatal erők? Éveken át figyeltük, hogy egész sor végzett fiatal bölcsész került ki az iskolákból azzal a keserű bizonyossággal, hogy nem számíthat egyhamar megfelelő elhelyezkedésre. Hány gondolt ezek közül arra, hogy tanult szakjában más módon terem magának életet, mint ahogyan az oklevele biztosítaná? Helyet szerezni másképpen, elvégzetlen munkátfeltalálni, magát azoknak megfelelően képezni tovább ki próbált? Hányan érezték meg, hogy a sültgalambvárás, vagy a régi „gyakorlat” útjain „haladó” stréber ügyeskedéssel, esetleg egy „jó” házassággal biztosított, élet már olyan jövőt jelenthet csak, mi a nép, a közösség szempontjából halálos bűnnek számít? S ki vette észre, hogy az élet mostohaságainak áldásos hatásai is vannak? A kilátástalan ember kényszerül fejét törni, találékonnyá, válallkozó szelleművé lenni. Az állástalan fiatal magyar előtt is elzárul ugyan egy szűkebb világ, de megnyílik, mert kényszerül rá, az egész nagy világ: a lehetőségek több lehetősége. De hol van a nyitott szem, az ésszerű tervezés, a találékonyság, s hol az elhatározás a vállalkozás bátorsága és hol a rugalmasság közöttünk?... Akik itt még gondolnak az utánnevelés éveken át a legteltesebb reménytelenségben keresik a megfelelő fiatal erőket.

A kivétel olyan kevés, hogy valósággal külön szerencséőek kell tartanunk, hogy ilyen is van.

De ne legyünk egyoldalúak. Az ifjúságot ebben a kérdésben is egyben kell látnunk az öt kialakító tényezőkkel: társadalommal, melyben él, de legelsősorban annak egyik legfőbb nevelő eszközével, az iskolával.

Minden vitán felül áll, hogy az ifjúságot az iskolák kell előkészítsék és kifermálják az élet feladataira. Az is kétségtelen, hogy már a közép iskolákban kellene úgy indítani az egyedeket, hogy látókká és cselekvőkké, egyszóval életképesekké

legyenek a haladó élet sodrában. Így a mi szűkebb kérdésünkben is már ott kellene rátereljük az arra való hajlamait, és figyelmét a különböző tudományágakra s azok feladataira. Ez a munka természetesen a tanárok kötelessége volna. Sehol a nevelés és tanítás folyamatában nem lehet nagyobb hatással a vezetőgyén a lélek alakításban, mint éppen a középiskola falai közt.

De hol vannak a megfelelő tanárok? Ma még ott tartunk hogy akadnak esetek, amikor a tanár egyenesen rossz szemmel nézi, ha a diákban szélesebb érdeklődések is feszengenek. Ugyiszintén akadnak esetek, amikor az egész hosszú életet eredménytelenül eltöltött kolléga blazírt lenézéssel „biztatja” a még hitét nem vesztett és dolgozó fiatal tanárt arra, hogy kár a munkáért, mert úgy sem fizetődik ki. És milyen mérhetetlen baj a szakjában még az egyetem padján megállott tanár típusa! Honnan lásson a diák kérdéseket feladatokat valamely téren, ha még a tanítója sem tud ilyenekről? Mennyi történelem-, nyelvtan irodalom-, és földrajztanár élt iskoláink falai közt eddig. S hányan foglalkoztak tudományosan is szakjuk művelésével? Pedig sok olyan feladat volna itt, amihez nem is kell különösebb tehetség csak szorgalom, megfigyelő készség és lelkiismeretesség. Olyan feladat, melynek végzése nem is a nagy tudósok dolga, hanem a kisebb segítő erőké. Ne mondja senki, hogy a tanárnak csak a tanítás a kötelessége. Igazán tanítani csak is úgy tudhat, ha intenzíven él benne a munkájában. És ha szakmunkákat nem is ír, a nevelésében kell megnyilatkoznia annak, hogy az idő áramában és felelősségében él. De hányan vannak, akik gondolatokat termeltek és rámutattak elvégzendő feladatokra? És hány tanár nevelt legalább egyetlen embert a szakjában felismert tennivalók elvégzésére? Sehol sem látszik meg jobban mint éppen itt, hogy mennyire káros, sőt bűnös minden emberi élet, ha a maga terén nem lendít előre is valamit.

Az eszköz mindig rávall az alkalmazójára s ha ilyen az eszköz vajjon jobb lehet-e a társadalom, amely azt fenntartja és alkalmazza? Egyetlen momentum is elegendő ennek meglátására.

Tudományos életünk sorvadásának okát keresve többen jutnak arra a megállapításra, hogy minden bajnak oka az anyagi bázis hiánya. Nincs miből fedezni a munkákkal járó költségeket, nincsenek kiadók, akik kiadnák a kész dolgokat stb. Ez azonban már csak az utolsó okozat az okok és okozatok szomorú sorában. Mi inkább hisszük azt, hogy a közgondolkodásban keresendő a hiba. A finu tudományosság életrekelésének idején abban a nagyon szegény országban egy pékmester 106.000 fő békebeli frankot, egy kereskedő pedig 186.000 frankot juttatott a nyelvkutatás céljaira. Mikor jutunk mi oda, hogy igénytelen kispolgárok is így törődjenek népünk tudományának előhaladásával?... Nálunk még az a helyzet, hogy aki lát és ég a tennivágyástól, az még a maga életét is alig tudja eltengetni. Aki pedig tehetne, annak rendszerint nincsen lelke hozzá; attól elmúlhat, megállhat minden, a maga érzett egyéni biztonságán túl mi sem fontos előtte.

Pedig a mi helyzetünkben a kultúra és így a tudományosság anyagi megalapozását is csak az összes társadalmi tényezők áldozatos összemu-

kódése adhatja meg. Nálunk azonban azt tartják természetesnek, hogy a szellemi erőkkkel rendelkezők adják oda minden erejüket ingyen, de az anyagi erők birtokosai ne adjanak semmit. Holott a tétlen tehetős éppen olyan szégyenfolt kellene legyen, mint a nyomorgó tudós és a sorvadó tudományos élet. Ilyen körülmények között természetesen szó sem lehet egészséges lélekformálásról, céltudatos és felelős társadalmi nevelésről.

Szóljunk végül az intézményekről is, mert sokan csak hiányában látják a tudományosság elsoványodásának okát. Miután mi az intézményeket is a társadalom eszközeinek tekintjük, lássuk hát, hogy ilyen viszonyok között mi fontossága van annak, hogy vannak-e, vagy nincsenek intézmények?

Egy egészségtelen társadalomban az intézmények különböző állásaiba és tekintélyt adó helyeire mihamar az ambiciózus középszerűek, az üres törtétk, a protekciós tehetetlenek kerülnek. Az intézmény így olyanok részvénytársaságává lesz, kik aztán tizedrésznyi felelősségérzettel és tudással, de tizakkora fontoskodással ítélnek elevenek és holtak felett; elállják az élet egészséges útját s elposványosítják a talajt. Érdekes megzemlélni, hogy a tudományos intézmények kinövésével és megszilárdulásával Erdélyben is miként váltották fel szinte azonnal a régi dolgós nemzedékeket szürke jelentéktelenek s a *hivatásosak* helyett mint foglaltak illetlenülült tért a *foglalkozást űzők*. Azok, akik miatt azután a később jelentkező hivatottak soha nem kerülhettek idejében az őket adottságaik szerint megillető helyre. Azok akik aztán semmiféle komoly utánnevelésről nem gondoskodtak, csupán a magaszőrűeknek s az udvaronc tényezeteknek voltak percentrejáró útegyengetői. Azok: akiket viszont tudományos életünk mélyebb eszmei problémái hidegen hagytak mindig.

Boldogult Orbán Balázs után, például, rendes körülmények között, egy nagy nekirohanásnak kellett volna következnie az erdélyi tudományos életben. Joggal lett volna várható, hogy lelkesült munkások egész serege fog munkába lépni az általa érintett területek csapásain. Egy olyan nekirohanásban, mint a milyen a finneké volt a Kalevala megjelenése után s amilyent ma is láthatunk egyik-másik élni akaró egészséges nép életében. Legalább huszonöt féle nagyon felkészült szaktudóst kellett volna útnak indítani a különböző részletmunkák elvégzésére. Hány indult el? Hol voltak azok, akiknek állásuknál fogva ez az elindítás kikerülhetetlen kötelességük lett volna?... Mi, hol, mikor köszörülte le az ambíciókat és bágyasztotta el a még céljukat nem talált tetterőket? Kik a hibásak a mulasztásokban és abban, hogy Európának máig is egyik legpáratlanabb egyéni monografiája az ötkötetes Székelyföld Leírása — amely nélkül szakember még ma sem tehet egy lépést sem — eldugott könyvtárcpolcok porlepett anyagává lett csupán, ahelyett, hogy lelkek ezreinek lett volna gazdagítója és serkentője?... Ne firtassuk ma már, de meg kell állapítanunk, hogy a bajok nem is mind mai keletűek; már a régi „hivatalosak” felelősége sem csekély abban, hogy ma ilyen állapotok vannak. És eredménynek mindenestre az sem megveteendő dolog, amikor azzal kell ma-

gunkat vigasztalnunk, hogy szinte jobb, ha nincsenek intézményeink, mert így kevesebb a beteg szellem tovább élésének lehetősége...

IV.

Tudományos életünk tovább építését az elvégzetlen feladatokon és az új lehetőségeken keresztül úgy kell most már folytatnunk, ahogy lehet. De folytatnunk kell mindenképpen.

A szegénység nem állíthat meg, ha van hitben és nemesebb indulatokban fogant cselekvőkészség és tetterő. Különben: ha már amúgy is igénytelen életet kell élnünk, akkor legalább legyen annak komoly értelme és hasznos gyümölcse. De egészséges, életképes szellem okvetlenül megteremti magának az anyagi eszközöket.

Ha nincsenek intézményeink, az egyessk egymás mellé rakott munkáján kell felépüljön a tudományos életünk. Valójában itt régebben is akkor virágzott igazán a munka, amikor így kellett egyéni kezdeményezésekre kényszerülten és önmagukra utaltan dolgozni azoknak, akik dolgozni akartak. Bod Péter, Beukó József, Körösi Csoma, Orbán Balázs mind nem voltak jól dotált intézmények elkenyezett munkásai. És mégis az erdélyi tudományosság ma sem szárnyalta túl ezek tevékenységét sem mennyiségben, sem minőségben.

De a továbbiakban új nevelésre, új hitre és új közszellemre van szükségünk, ha nem akarunk végleg megrekedni. Mentől kevesebb az eszköz és a lehetőség, annál több felelősségvállalásnak kell támasznia. Mentől nagyobb az elmaradottság, annál több szeretet és öntudat kell kifejlődjön az egyénekben. Felkészültség dolgában pedig tudományos életünk megújulásához nem karrieristákra, nem áltudósokra, nem is nagyképu blöffemberekre van szükség. És kellene elengedhetetlenül az olyan kvalitások, mint a komoly hivatásérzet, a szolgálni tudás, messzibb tekintés, lelkesedés, tisztább célok utáni vágyakozás és felelősségtudat.

*

És itt jútunk vissza ismét az ifjúsághoz. Mert a továbbépítés jövő feladatai órára várnak. Az azokhoz szükséges dolgok megteremtését neki kell elvégeznie s az igényelt összes kvalitásokat az ezutáni nemzedékek kell kikristályosítsák. Az ő hitükön, felelősségtudatukon, kialakított szellemiségükön fordul meg az erdélyi magyar tudományosság jövője. Tudom, hogy bizonyos „modern” és „felszabadult” bölcsek szerint ezek ugyan csak aféle elavult és unalmas erkölcsi prédikációk. De, sajnos, egyben olyan örök alapigazságok is, amelyeket itt kiküszöbölni, mással helyettesíteni vagy megkerülni soha nem lehet s amelyek követése nélkül komoly életet élni, termékenyítő eredményeket elérni sem másutt, sem az erdélyi magyar tudományosságban nem lehet. És nincs szomorúbb, mintha az ilyen új bölcsek félrevezetettjei későn ébrednek e törvény igazságára. Ha ilyesmire kellene jútania valaha egy nemzedéknek, az már nemcsak sorvadási tünete, de minden bizonnyal tragédiája lenne az erdélyi magyar tudományosságnak.

(Kolozsvár, 1939. november hó.)

Az új középiskolai törvény alapelvei.

Az elmúlt két esztendőben a román közoktatásügy vezetői nagyjelentőségű reformokat léptettek életbe. Legelőször a főiskolai, majd az elemi iskolai oktatást szervezték át. A középfokú oktatás átalakítása lassabban történt, de nemrég az is teljessé vált Petre Andrei közoktatásügyi miniszter új középiskolai törvénye által.

A törvény pontos értelmezését és végrehajtását meghatározó utasítás most készül. Ugyancsak előkészületben van az új törvény szellemének megfelelő új és részletes tanterv, mely a középiskolai tantárgyak anyagának régóta követelt egyszerűsítését lesz hivatva megvalósítani.

Végleges és tiszta képet az új középiskolai törvényről csak a végrehajtási utasítás és részletes tanterv megjelenése után mondhatunk. Annyi azonban már most megállapítható, hogy a törvény sok tekintetben lényegesen különbözik az eddigtől és alapelvei sokszor mások, mint az Angelescu-féle rendszeré.

A jelenlegi közoktatásügyi miniszter egykor a iaşii egyetem társadalomtudományi tanszékének tanára volt. Új középiskolai törvényében legelőször is a társadalmi adottságok fontosságának felismerése és az ebből származó következmények hatásának érvényesítése állapítható meg. Látszik ez mindenekelőtt azokból az intézkedésekből, melyek a tanulók teherbíró képességének számbavételére, a terhek könnyítésére és a szülőkkel való állandó kapcsolat létesítésére vonatkoznak. Az egykori Angelescu rendszer is hangsúlyozta e szempontok figyelembevételét, de sohasem jutott el a megvalósítás pillanatáig. Emiatt némely tekintetben valóságos légüres térben mozgott. Az előírt anyag elvégzése volt a legfontosabb; nem pedig a tanulók szellemi ereje, vagy testi és családi, illetőleg társadalmi adottságai. A legtöbb középiskola ilyenformán a tanulók lehetőségére való tekintet nélkül próbálta a minisztérium által előírt részletes tanterv anyagát megtanítani. Szakemberek és szülők néha hüledezve, máskor elkeseredve állapították meg, mennyire elszakadt a középiskola a valóságtól, melynek tényei mintha nem is léteztek volna e tanrendszer számára. A legtöbb helyen a szülők és az iskola között semmiféle szerves kapcsolat nem volt. Így aztán hiába volt a szülők elkeseredése, — nem lehetett változtatni a helyzeten. Hozzájárult a nehézségekhez a feleltetésre vonatkozó rendelkezések általános volta, amely miatt egészen a tanárookra volt bízva: hányszor és mikor feleltetik a tanulókat. Ez rengeteg visszaélésre vezetett annál is inkább, mert az állami középiskolák ellenőrzése sokkal lanyhább és elnézőbb volt, mint a felekezetié. Pedig a legtöbb felekezeti középiskolában a szülőkkel való kapcsolat eleitől kezdve szoros és szívélyes volt s a feleltetésekre is megállapodás történt. Rendszeres szülői értekezletek, szülők számára írott iskolai és tanügyi kiadványok biztosították az iskola és társadalom kapcsolatát.

Az új középiskolai törvény legelső öröndetes és jószándéku újításai éppen ezekre a kérdésekre vonatkoznak. Minden hónapban szülői értekezletet kell tartani. A tanárok minden héten számbavesszik a tanulók következő hétre előírányzott leckéinek való-

szián mennyiségét és megbeszélik a tananyag megtanulásához szükséges idő lehetőségeit. A leckék feladásában alkalmazkodniok kell egymáshoz és az egyes napok nehézségeihez, olyan módon, hogy a tanulók leckéi a lehetőséghez képest arányosak legyenek. A törvény ugyancsak pontosan előírja a feleletek idejét és mennyiségét is, egy igen gyakori visszaélésnek vetve véget ezáltal. A fentiekén kívül igéri az eddig használt részletes tanterv egyszerűsítését is.

A második fontos újítás az érettségi vizsga kérdésével van kapcsolatban. Itt is bizonyos társadalomtudományi felismerés hatása látszik. Eddig nemcsak a főiskolákra való feltételhez, de minden hivatalnoki állás betöltéséhez elengedhetetlen feltétel volt az érettségi vizsga, illetve az erről szóló bizonyítvány. Aki felső osztályokat végzett, de az érettségit nem tudta megszerezni, hiába tanult felső tagozaton, csak azokkal a jogokkal maradt, melyeket a kis érettségi biztosított számára. Innen volt az érettségi vizsga nehézségeinek óriási hatása a vizsgán elbukottak életében.

Az új törvény csak a főiskolákra menő tanulókra teszi kötelezővé az érettségi vizsgát. Akik a posta, vasút vagy más közintézménynél, közigazgatási és ezzel egyenrangú pályán akarnak elhelyezkedni, nincsenek kényszerítve az érettségre. A hetedik osztály elvégzése után u. n. abszolváló bizonyítványt kapnak, melynek alapján a fenti pályákat elfoglalhatják.

Az érettségi vizsgát le kell tenniük a főiskolák, akadémiák és egyetemek leendő hallgatóinak. Am a vizsga körülményei lényegesen különböznek az Angelescu rendszer által bevezetett formáktól. Többé nem idegen tanárok vizsgáztatják a növendékeket, hanem a VIII. osztály tanárai, akik egész éven át tanították őket. Így tehát kiküszöbölődik az Angelescu-rendszer legnagyobb nehézsége: az, hogy idegen, a növendékeket nem ismerő tanárok vizsgáztatnak, akik a tanulók szellemi adottságaival nincsenek tisztában.

A törvény szerint a VIII. osztályban csak egyetemi magántanárok, vagy olyan középiskolai tanárok taníthatnak, akik sikeresen letették az u. n. concours de agregati — egyetemi magántanári versenyvizsgát. Az előírásokból nem állapítható meg: vajjon minden középiskolának lesz-e ilyen érettségi osztálya, vagy pedig csak egyes helyeken szerveznek majd ilyen érettségi osztályokat. A végrehajtási utasítás fogja eldönteni ezt a kérdést, mely végeredményben könnyebbé, vagy nehezebbé teheti egyes iskolák helyzetét.

A többi középiskolai vizsgákat illetőleg szintén új rendelkezések vannak a törvényben. Ezek részben könnyítik, részben nehezebbé teszik a tanulók helyzetét. Az évvégi vizsgák megszűnnek. Helyettük egy hónapig általános ismétlést kell tartani s ezután a tanulók az egész évi anyagból összefoglaló dolgozatot írnak. E dolgozat értéke különleges értékű az egész évi jegy megállapításánál.

Az alsó tagozat végén szokásos felvételi vizsga ezután is megtartatik, de az illető iskola tanárai előtt. Az I. osztályos felvételi vizsga, mely eddig nem volt kötelező, az új törvénynek megfelelően kötelezővé válik.

Ezek az új középiskolai törvény legfontosabb és leglényegesebb újításai. A magyar közvéleményt elsősorban az érdekli: mennyiben változik meg az új törvény által a magyar felekezeti iskolák helyzete? Mit jelentenek az új rendelkezések rájuk nézve?

Kétségtelen, hogy a tanulók lehetőségeire, fizikai, szellemi és társadalmi adottságaira vonatkozó rendelkezések örömmel és megnyugvással töltik el a tanulók túlterhelése miatt oly régen aggódó kisebbségi tanügyi köröket. Sem a szülői értekezletek, sem a gyermekek tanulási lehetőségeinek felmérése, sem a feleltetésre vonatkozó rendelkezések nem képeznek újságot a legtöbb magyar felekezeti középiskolában, mivel ezek már régóta megvalósították a követelményeket. Bizonyos megnyugvás és megelégedés fogja el a kisebbségi tanügyi köröket, mikor ezt megállapítják.

Ugyancsak bizonyos könnyítést jelent a felekezeti középiskoláknál az a rendelkezés, mely az u. n. kis érettségi vizsgát az iskola tanárai előtt téteti le. Ebben a kérdésben az Angelescu-rendszer egy nehéz intézkedésének igazságtalansága szűnt meg. Viszont változatlan a tannyelvre vonatkozó előírás, mely annál furcsább, mivel ezen a téren a kisebbségek szintén könnyítést vártak. Az u. n. nemzeti tárgyaknak az állam nyelvén való tanítása rendkívüli megterhelést

jelent a kisebbségi tanulóknak. A sok más kérdésben áttört Angelescu-rendszer itt érintetlenül maradt, pedig itt is éppen olyan indokolt a változtatás, mint az érettségi, vagy a tanulók adottságaihoz való alkalmazkodás kérdésében.

A hazai földrajz és történelemnek az állam nyelvén való tanítási kötelezettségét annakidején azért vezette be Angelescu miniszter, mert akkor a kormánypárt azzal is érvelt, hogy a háború előtti román felekezeti középiskolákban öt tantárgyat kellett az állam nyelvén tanítani.

Ma egészen más helyzet van a románság és magyarság között, mint a magánoktatási törvény keletkezésének idején. Ma a magyarság a N. U. F. keretében őszintén felajánlotta loyális készségét az országban folyó közös érdekű építőmunka támogatására, így tehát új viszony alakult ki a két nép között.

A kisebbségi tanulók adottságait, óriási többletmunkájuk nehézségeit igazán akkor veszik figyelembe, ha az anyanyelven való tanulás lehetőségét biztosítják számukra. Ennek megvalósítása nélkül nem lesz teljes és méltányos a a különben elismerést érdemlő jóakat, mely az új középiskolai törvény annyira intézkedésében látszik.

A népi tudásról.

Szemelvények Dr. Györfly István: *Az új magyar művelődés alapjai* c. írásából.*

A tanult ember többnyire el sem akarja hinni, hogy van olyan népi tudás is, amely nem felülről száll le, hanem amelyet népünk önmagából termelt ki . . .

Szinte meggyőződéssé vált már az a téves hiedelem, hogy a paraszt, aki nem járt iskolába, tudatlan és műveletlen. Tudást a közfelfogás szerint csak az iskola és a könyv nyújthat. Ebből következik, hogy amit a paraszt a gazdaságban nem úgy csinál, ahogy a tan- és szakkönyvekben meg van írva, az nem lehet jó. Nem veszik tudomásul, hogy a népi tudást évszázadok, olykor évezredek tapasztalata szentesíti s a paraszt nem butasága miatt maradt, hanem a jól bevált tapasztalat óvja minden olyan újítástól, amelynek egyelőre még nem látja jó kiemelését . . .

Nem nyolc tíz tantárgya van, hanem száz meg száz. *Ha csak egy kicsit is foglalkozunk a népi tudással, csodálattal látjuk annak sokoldalúságát. A parasztember a legapróbb részletekig ismeri háziállatai tájfajtaát, a talajnemeket, az időjárást. tud szerszámot készíteni, házat építeni, embert, állatot gyógyítani, ismeri a füveket, fákat, madarakat, bogarakat, s azok természetrajzát. A nap állásából, a csillagok járásából megmondja az időt. Tud mesélni, dalolni, táncolni, fenni, szönni, főzni stb. Se vége se hossza nem volna, ha mind felsorolnám a paraszti tudás körét. Mindezt a tudást nem az is-*

kola adja, hanem apáról-fiúra, anyáról-leányra száll. A parasztemberek tudásában nincs is nagy fokozati eltérés. A hagyományos tudás egyenlően oszlik el a paraszti közösségen belül az egyének között.

Az iskolázott és iskolázatlan ember között nincs is már különbség, csak az, hogy az iskolázatlan ember nem tud írni-olvasni, de ez fogyatéksége nem bélyegzi meg őt a maga társadalmi körében, mert hagyományos tudása azonos . . .

.... Nincs az életnek egyetlen olyan vonatkozása sem, amelyben a hagyomány törvénye, a szokás el ne tudná igazítani a falusi embert. Az iskola nyújtotta műveltség a nép körében ehez képest nagyon szűkkörű s nem pótolhatja a hagyományt . . .

Az iskolázott ember túlbecsüli az iskolai könyvkutúra jelentőségét a népi életben, a nép viszont a maga szempontjából nem sokra értékeli, csak az marad meg a felülről leszálló kultúrából, amit a hagyományos műveltsége célszerűen be tud kapcsolni.

Ezért rendkívül fontos volna, hogy a néptanító a hagyományos népi művelődést jól ismerné, azt megbecsülné és értékelné. Az iskolai műveltséget ne a megbolygatott néphagyomány romjaira, hanem annak szilárdan álló falaira építené. Csak így lenne a munkájából igazi nemzeti műveltség, mely a hagyományos alapokon állva, magasabb fokon az európai műveltséget is tarthatná . . .

* Megjelent a Hírel 1939. évi második számában. Különlenyomata 6 lejtét kapható.

Áttekintés az erdélyi magyar intézményekről.

Bármilyen fajta tervszerű irányítás legfőbb feltétele a valóság ismerete. Akkor, amikor a magyar tér különböző részeinek megfelelő munkásokkal való ellátása a kérdés, ez a megismerendő valóság meglévő kereteinkben áll előttünk, amelyek helyzetünket bizonyos mértékig s külsőleg jelzik, rámutatván egyrészt a mai állapotra, másrészt a a lehetőségekre s a szükségletekre. Igazi értéküket kettős jelentőségük adja: új erők bekapcsolására nyújtanak alkalmat s ugyanakkor eszközei ezeknek az erőknél új szükségletek szerint való tartalommal megtöltött munka folytatására.

Ennek az összefoglalásnak ez tüzetten ki céljaul; hogy áttekintést adjon az erdélyi magyarság minden rendű és rangú intézményeiről pozitív adatokra támaszkodva, rendszeresen és röviden.

Az áttekinthetőség és rendszeresség szempontjából célszerű három csoportba összefoglalni intézményeinket: 1. A szellemi élet körébe és 2. Gazdasági és 3. Egészségügyi intézmények.

I. A szellemi élethez tartozó intézmények.

Ide sorozandók az egyházak a keretükben működő intézményeikkel és a kimondottan kulturális intézmények.

A) Az Egyházak.

1. Az egyházi szervezet. Az 1929.-ben megjelent „Erdélyi Magyar Évkönyv” adatai szerint Erdély összlakossága 5.705.407. Ebből magyar nyelven beszél: 1.724.309. A négy egyház közötti megoszlást a következők jelzik: református: 722.552 (41.0%) róm. kath.: 643.512 (37.3%) unitárius: 70.002. (4.2%, magyar lutheránus: 45 378. (2.4%).

a) A református egyház két egyházkerületben van megszervezve: az erdélyi és királyhágó-melléki egyházkerületben. Előbbi 20 egyházmegyével, 598 anyaegyházzal, utóbbi 6 egyház megye keretébe foglalt 182 anyaegyházzal. Az 1939-es „Református Naptár” összeszámolt adatai szerint az erdélyi egyházkerületbe tartozó anyaegyházak száma 582, az egyházmegyéké 20, a királyhágó-mellékiben van 6 egyházmegye s 165 anyaegyház. Összesen 26 egyházmegye, 747 anyaegyházközség.

b) A római katolikus egyház három egyházmegyét foglal magában: az erdélyi, csanádi (temesi) és az egyesített Nagyvárad-Szathmár-környéki püspöki egyházmegyét, amelyek a következő közigazgatási szervekkel bírnak sorrendben: 16 esperesi kerület 251 plébániával, 16 esperesi kerület 160 plébániával, 15 esperesi kerület 99 plébániával. Összesen: 47 esperesi kerület 510 plébániával.

c) Az unitárius egyház hasonló nagy kerületekre nincs felosztva, hanem kisebb u. n. egyházkörökre, számszerint 8 ra, 113 anyaegyházat számolva.

d) A magyar lutheránus egyházat legfelsőbb szervezet nélkül érte a főhatalom-változás Csak hosszas nehézségek után sikerült megteremtenie a zsinatpresbiteri ág. hitv. evang. Szuperintendenciát Arad székhellyel. 3 egyházmegyét és 25 egyházközséget számlál a Szuperintendencia s ebből 21 egyházközség magyar anyanyelvű.

2. Az egyházi intézmények. a) Az iskolák kérdése magában véve külön tanulmányozást igényel, e helyen csak összefoglaló számadatok közlésére kerülhet sor. Felekezetenkénti és jelleg szerinti megoszlásukról az alábbi összesítő kimutatás tájékoztat:

Egyházak	Elemi	Közép		Képző		Szakiskola			Theologia
		algimn.	főgimn.	tanító és tan.-nő	óvónő	gazdasági	keresked.	inas	
Református	500	5	7	2	—	1	1	1	1
Róm. kath.	113	20	8	4	1	2	2	1	3
Unitárius	30	—	2	—	—	1	—	—	1
Magyar luth.	6	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen:	649	25	17	6	1	4	3	2	4

b) Vallásos egyesületek. Vannak olyan intézményeink, amelyeknek levezési joga ill. alapja az egyházi szervezetbe való beletartozás feltételéhez van kötve, mert az egyházak természetes célkitű-

zéseinak megvalósító eszközei. Ezen intézmények egyik csoportját a vallásos egyesületek alkotják. Legáltalánosabb célkitűzésük egy: belmisszió, az élet vallásos tartalommal való megtöltése s a ke-

resztyén életformának a társadalom életében való tényezővé tétele, jellegük azonban az alkotó tagok kiléti állapota szerint különböző lehet.

A református egyesületek: Férfiszövetségek; Nőszövetségek (utóbbiak szervezete: kerületi központ Kolozsváron, egyházmegyei és egyházközségi tagozatok); Leányszövetségek; Bibliakörök (az egyházközség minden rendű és rangú tagjai alakíthatnak bibliakört, ennek megfelelően fajtája sokféle: fiú-ifjúsági, leány-ifjúsági, középiskolai, főiskolai, iparos, vegyesbibliakörök) Ifjúsági Keresztyén Egyesületek: ugyanúgy, mint a bibliakörök különböző tagozatauk lehetnek, amelyek azonban az IKE-Szövetség legfelsőbb irányítása alatt állanak. A Szövetség időnként konferenciákat rendez, ahol missziós célzat mellett a különböző foglalkozású és más-más vidékről való ismerkedésre is lehetőség nyílik.

A róm. kath. egyesületek: Mária Kongregációk — külön tagozatokkal férfiak asszonyok, fiúk és leányok részére; Szociális Misszió Társulat, Szent-Kereszt Hadsereg, Népmisszió, Szivgárda, Jézus Szíve Társulat, Oltáregyletek (központ, tagegyesületek, (Férfiligák, Katolikus Körök, Legényegyletek, Szent Ferenc harmadrendje központ, tagegyesületek), Katolikus Charitás,

A többi felekezetekkel szemben a katolikus egyháznak egyedül álló szerve az *Erdélyi Róm, Kat. Népszövetség*, amely 1908-ban alakult „a nép szellemi, erkölcsi, társadalmi és gazdasági érdekeinek előmozdítására s a katolikus világnézetben való megerősítésére”. Ennek megfelelően naptáiraival negyedévenként megjelenő népies füzeteivel, szóval gazdag iratterjesztéssel nagyjelentőségű nevelőmunkát végez. A központ s a helyi tagozatok munkája az élet minden körére kiterjed: a műveltség emelése önképzőkörök által, dalárdák, zenekarok létesítése, kiváló tanulók támogatása, szociális és káritatív munka. Több tagegyesület a helyi viszonyoknak megfelelően u. n. népirodát alakít ingyen tanácsadásra, a rászorultakat ingyenes orvosi kezelésben részesíti. Végeredményben a Népszövetség legfőbb feladata az összes katolikus egyesületek és ez által az egész kath. társadalom erőinek egy közös irányban való összefogása.

Az unitárius egyesületek. Ezek mindenike a Dávid Ferenc Egylet tagozataként működik: mint Nőszövetség, Férfiszövetség, ifjúsági fiú- és leánytagozat.

A lutheránus egyesületek: Evangélikus Nőegyletek, Bibliakörök — tagok szerint különböznek.

Az egyházi intézmények közé kell sorolnunk az *egyházi énekkarokat* is, amelyeknek egyházi keretek közt, mint az egyházi zeneművelő eszközeinek természetszerűleg működési engedély jár ki. (számukat 1. a Romániai Magyar Dalosszövetséggel kapcsolatban.)

c) **Jótekonysági intézmények.** Az egyházak belsőjében működő és a keresztyén program eszközeit tevő egyesületek másik csoportjába a jótekonysági intézmények tartoznak. A legfontosabbak a következők:

A református egyházban: szászvárosi *árvaház*, *szeregetházak*; Kolozsváron, Brassóban. *Internátusok* valamennyi középiskola és teológia mellett. *Dia-konissza* intézet és *kórház*, Kolozsváron, *aggmenhá-*

zak, *napközi otthonok*, több városban; u. n. *Lidia* *körök* cselédleányok vasárnapi lefoglalására és a *köz-tük* való missziómunka folytatására. Tanoncotthon Kolozsváron.

A róm. kath. egyházban: *árvaházak*: nagyszombeni Teréz árvaház, a nagyváradi „Bihar megyei r. k. Erzsébet árvaház”, a szatmári irgalmas nővérek vezetése alatt álló Irsik á. h. (leányárvaházak); a szatmári Irsik fiú árvaháza. *Internátusok*: csaknem minden középiskola és papnevelde mellett van konviktus és bennlakás, de vannak *csak internátusok*: a kolozsvári Báthory-Apor szeminárium, a nagyváradi Szt. József árvanevelő (utóbbi középiskolai szegény fiúgyermekellátását végzi.) *Otthonok*: Csiksomlyón u. n. Egészségház — anya- és csecsemővédelmi otthon, Kolozsváron tanoncotthon; leányalkalmazottak otthonai Nagyváradon; Cselédotthon, Szt. Margit Kör cselédleányok vasárnapi foglalkoztatására, a Szt. Ágnes Kör, ipari és kereskedelmi leányalkalmazottak nevelését és támogatását végzi. *Napközi otthon*: a nagyváradi Bölcsöde (munkás szülők csecsemő gyermekeinek napközi otthona, az ápolást a Szt. Vincés apácák végzik). *Aggmenházak*: Nagyváradon Szt. László menedékház és apostolok háza, Nagybányán, Máramarosszigeten férfi aggmenházak. Nagyváradon Lujza otthon és Szatmáron az irgalmas nővérek zárdájában női aggmenházak. *Szegény támogató Szt. Vince* egyesület Nagyváradon.

Az unitárius egyház: két koll. konviktus (Kolozsvár, Székelykeresztúr), Kolozsváron unitárius *leány otthon* (bennlakás), *napközi otthon* Kolozsváron.

A lutheránus egyház: teológus Luther otthon Kolozsváron, Nagykarolyban, templomegyelet jótékony célzattal.

B) A kimondottan kulturális intézmények.

Az Erdélyi Múzeum Egyesület — EME.

Erdély legrégebb magyar társadalmi és kulturális egyesülete. 1859-ben alakult „százados propaganda és küzdelem után” Gróf Mikó Imre legfelsőbb iránymutatása és elhatározásai szerint.

Célkitűzéseinek legfőbbike a tudomány széleskörű felkarolása és művelése. A tudományos társaság és munka gondolata éppúgy elért az egyesület kereteiben, mint a gyűjtemények szervezését jelentő muzeális irány.

Megvalósító eszközei is a kettős irány következményeinek szülöttei: a szakosztályok és gyűjtemények. *Szakosztályai* az alapítástól napjainkig sok változáson mentek át. Mostani számuk négy: 1. Bölcsészeti, nyelv- és történettudományi szakosztály. 2. Természettudományi szakosztály. 3. Orvostudományi szakosztály. 4. Jog- és társadalomtudományi szakosztály. *Gyűjteménye* öt van: 1. Könyvtár. 2. Érem- és régiségtár. 3. Állattár. 4. Növény-tár. 5. Ásványtár.

Tevékenysége a szervezkedés kezdeti nehézségeinek lebonyolítása után 1886-ban kezdődik meg igaziból. Történet és természettudományi szakosztályai működnek, majd egyesül az eredetileg önállóan alakult Orvos-Természettudományi Társulattal: ez szakosztályként belép a Múzeum Egyesület kereteibe. Nagyszerű lendületű és széleskörű munka indul, amelynek 1879 és 1883 közé esik igazi fény-

kora: a legkiválóbb tudósok munkássága teszi gazdag tartalmúvá ezt az időszakot. Az Egyesület bizonyos egyoldalúságokkal szemben a tudományok legáltalánosabb művelését tekinti fő tennivalójának, a tudósok kutatásainak a gyűjteményekkel való lehetővé tétele és műveik kiadása mellett. 1906 után újabb lendület jelzi az EME nagyráhivatottságát és megoldandó feladatainak egyszerű sokaságát. Különválnak az Orvostudományi és Természettudományi Szakosztály, Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály alakul, vándorgyűlések tartanak, s a szakkutatás mellett előtérbe lép a tudományos népszerűsítés gondolata is előadások és tanfolyamok tartásával. Ugyanekkor társadalmi téren is tevékenykedik: tüdőbeteg gondozó intézetet, gyermekvédő Pártfogó egyesületet, jogi tanácsokkal szolgáló Néphivatalt szervez.

A háborus idők nagy megrázkodtatása az EME életében is gyászos időszak. A régi rend megváltozása után egyrészt jogi helyzetének tisztázatlansága, az Egyetem és közte fenálló nézeteltérések, másrészt az anyagi erők és táruk hiánya a széleskörű tudományos fellendülés szárnyát szegte.

Az állam és az Egyesület közötti jogviszony megoldására 1920-tól napjainkig folynak a tárgyalások. A megoldatlan helyzet s az ebből következő bizonytalanság ellenére is 1930 után újs mind komolyabb eredményeket adó korszak kezdődik. A szakosztályok és táruk külön folyóiratai illetve kiadványai helyett az egyetlen közös folyóirat, az *Erdélyi Múzeum* jelenik meg. Később felújítja az Egyesület az önálló *Orvostudományi Értesítőt*. Megkezd a vidéki városokban tartott *vándorgyűlések* rendezését s ezekről emlékönyveket ad ki. A vándorgyűlésekkel kapcsolatban minden második évben *arvoskongresszust* hív össze, amelyekről szintén külön emlékkönyvet tesz közzé. A *népnevelő előadások* mellett egyre nagyobb súlyt helyez a szakelőadások tartására. Külön sorozatot indított és tart fenn *Erdélyi Tudományos Füzetek* címen, amely ma közel 110.-ik példányszámánál jár.

De tevékenysége nem merül ki a tudomány művelése és népszerűsítése körül. A *tudományos utánpótlást* nagy fontosságú feladatának tekinti s az ifjúságot mindinkább igyekszik munkásságába bevonni, tagjai közé fogadván sokat soraiból. A tudományos munka serkentésére a szakosztályok keretén belül ifjúsági pályatételeket tűz ki, elismerése jeléül pedig az ilyen irányban dolgozó iljakat jutalomban részesíti.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület — EMKE.

Az EMKE Magyarország legnagyobb és legtevékenyebb közművelődési és közgazdasági egyesülete volt. Alakulásától, 1884 december 27-től kezdve a világháborus összeomlásig teremtett alkotásokban és tőkevagyonban fillérekből és gondos házi kezelés mellett, *minden állami segítség nélkül* mai valutában mintegy félmilliárd lejt, amiből tőkevagyon volt 132 millió lejt, az évi rendes költségvetés pedig átlag mintegy 15 millió lejre ment.

Közművelődési és közgazdasági alkotásai leírattak többek közt: Az EMKE megalapítása és negyedszázados működése. Kolozsvár, 1910. c. 594

folio — oldalas forrásműben, melyet az EMKE az Egyesület békés és barátságos működésének emléke és jeleképpen megküldött a földgömb összes nagy könyvtárainak. Az EMKE működése és programja kiterjedt az erdélyi rész összes közművelődési és közgazdasági életágaira, kezdve a kisdudóvón fel az egyetemi és más főiskolai ösztöndíjakig, az iskolán kívüli nevelésig és oktatásig; a földművelés, ipar és hitelélet felkarolásáig; irodalom-pártolásig, nagy szakművek kiadásáig stb. A világháborus összeomlás után az egyesület vagyonát majdnem egészen felemésztették: a hadikölcsön, koronadevalváció, lej, értékcsökkenése, agrár-reform, bankkonverzió és bankbukások. Az egyesületnek a keleti határszéltől az alföldön át fel Budapestig volt 101 megyei, városi és vidéki fiókvélasztmányát felszívta a köz- és államjogi változások; a tagok elháltak, kiköltöztek, vagy elszegényedtek: az alkotások áthasonultak stb. Az új alapszabályok hosszadalmas, fáradtságos kivívása után az egyesület megkezdte központi és vidéki újjászervezkedését, a taggyűjtést, nagyszabású munkatervet dolgozott ki.

Az Erdélyi Magyar Irodalmi Társaság — EMIT. Éppúgy, mint a Múzeum Egyesület, hosszas fáradozásoknak és akaratoknak a gyümölcse. Alapítása és a szervezés oroszlánrésze Petelei István nevéhez fűződik, aki 1888 ban *Kolozsvár* c. lapban írt vezércikkével vetette fel komolyan egy Erdélyben alakítandó irodalmi társaság gondolatát. A cikkel kapcsolatos viták és eszmecserék az Erdélyi Irodalmi Társaság megalakulásához vezettek.

Céltűzései tisztán irodalmiak voltak (ezért maradt bizonyos javaslatok ellenére is önálló társaság) s ma is azok. Egy 1923.-ban tartott közgyűlés így fogalmazza meg a Társaság célját: „A magyar szépirodalomnak nemzeti irányban való nevelése Erdélyben.”

A cél eszközeit pedig ugyanez a közgyűlés ezekben jelöli meg: „Költőink költői és szép próza műveinek felolvasása; a népköltészet remekeinek gyűjtése, pályadíjak kitűzésével az e nemű munkására való serkentés.”

Tevékenységének legjelentősebb részét a felolvasó ülések s az ezzel járó irodalmi munka tette. 1888-tól 1938-ig bezárólag 332 felolvasó ülést tartott az EMIT. A háború előtti években átlag 8 felolvasó ülés zajlott le évente, míg a változás után, dacára a sok külső ok miatti kényszerhallgatásnak, évente hat. Két ízben is adott ki folyóiratot a Társaság: eleinte „Keleti Virágok“-at, később az „Erdélyi Lapok“-at.

Az irodalmi nevelést, amelyet régen folyóirataival végezhetett az EMIT, az utóbbi 20 év folyamán irodalomtörténeti előadásokkal folytatta, amelyeknek tárgyát a magyar- és világirodalom remekei alkották. (Több mint 50). Ezenkívül jeles irodalmi munkák kiadását vállalta a Társaság. Felolvasó ülései a közönség részvételével zajlanak le s így hozzájárulnak az irodalom és közönség szűkebb kapcsolatainak kifejlesztéséhez. Tart ünnepeles és díszüléseket, emléküléseket s nemcsak Kolozsváron, hanem vidéken is. Az írói és művészi tehetség megnyilatkozását pedig pályadíjak kitűzésével serkenti.

Tagjai közé sorolja nemcsak a régi, de az új

nemzedék sok jeles írótagját. Tiszteletitaggainak száma: 10, a rendes tagoké: 48, a kültagoké: 25. (Az összes itteni adatok dr. Gyalui Farkas „Az Erdélyi Magyar Irodalmi Társaság 50 éve 1888-tól 1938” című beszámolójából valók.)

Az EMIT-en kívül vannak helyi vagy vidéki jellegű irodalmi társaságok, mint például a marosvásárhelyi *Kemény Zsigmond Társaság*, amelynek tagjai ugyanakkor beletartozhatnak a tágabb körű s összefogó EMIT-be.

Az írói művek kiadására elengedhetetlenül szükséges feladatokat betöltő szerveink a könyvkiadó vállalatok s a folyóiratok. A *Minerva Könyvkiadó Rt.* minden fajta magyar könyveket ad ki, de különösen nagy súlyt fektet a népi olvasnivaló szükségletre. Az erdélyi magyar írók munkáinak kiadására ott van az *Erdélyi Szépművészeti Céh*, amely bizonyos időközönként évente több könyvet jelentet meg művészi kiállításban. Lehetővé teszi az *Erdélyi Hetikon* fenntartását — ez a *Pásztortűzzel* egyetemben igen jelentős tere az erdélyi magyar irodalom megnyilatkozásainak.

A vidéki tudományos szervek munkája közül kiemelkedik a sepsiszentgyörgyi *Székely Nemzeti Múzeum* gyűjtő, feldolgozó és népszerűsítő munkája.

Az *Erdélyi Kárpát Egyesület*. EKE. 1891-ben alakult, főleg kulturális, kisebb mértékben gazdasági célkitűzésekkel. Közművelődési célok szolgálatát vállalta honismertetés és természetjárás útján, gazdasági érdekeket az idegenforgalom felkarolásával.

Tevékenységének körére legjobban múltja vet fényt. Első időszakában a fürdőügy pártolásával tett igen értékes szolgálatokat, nemcsak gazdasági természetűeket, hanem kulturálisakat is — több szakmunkát adván ki a természetes fürdők megismeretése érdekében. Mindenekelőtt folyóiratot alapított, az „Erdély”-t, amely a központ és a vidéki osztályok és tagok összekapcsolását végezte a kitűzött célok alapján. — Honismertető céljainak megfelelően gazdag néprajzi múzeumot alapított, Kolozsváron, Mátyás király szülőházában. A múzeumhoz mintegy 500 kötetes könyvtár is hozzátartozott, amelyet főleg honismertető: történelmi földrajzi, néprajzi — és túristasággal foglalkozó könyvek tettek ki. Állandóan rendezett kirándulásokat Erdély legkülönbözőbb vidékeire.

A háború és a rákövetkező idők komoly akadályokat gördítettek az EKE működése elé s 1930-ig lendületes tevékenységre nem kerülhetett sor. 1930. után újra megindult az Egyesület közben hűzamosan szünetelő folyóirata, amely azóta havonként számot ad a világ legjelentősebb túristasági eseményeiről és az egyesületi élet folyásáról, természetjáró ismereteket közöl, útmutatásokat ad. Ma a XXXVI. ik évfolyamában jelenik meg. Változott helyzetében az Egyesület természetesen fordult közművelődési: tehát honismertető céljai felé s új tevékenységét főleg ebben az irányban fejti ki. Rendez *kirándulásokat*: 1938-ban ezeknek száma 559 volt 5000 résztvevővel. Társadalmi különbség nélkül mindenki egyaránt élvezheti a természet szépségeit ezeken a kirándulásokon, amelyek legfőbbike az évenkénti nyáron megrendezett székelyföldi kirándulás. *Útjelzései* vannak 536 km. hosszúságban s számos menedékháza. Tart a téli időszakban *előadásokat* a természetjárás népszerűsítésére. Ehez járul még a

túristaintézmények támogatása, természetvédő intézkedések sorozata, menedékházak építése.

Szervezete 12 vidéki osztályból áll, amelyeknek központja Kolozsvár. A vidéki osztályok csaknem mindenikének van menedékháza. Az EKE taglétszáma 1652.

A *Székely Társaság* 1926-ban alakult a Kolozsváron letelepedett székelyekből, társadalmi különbség nélkül. Tagjai közül a teológiai tanároktól és intellektuelektől a székely iparosokig és szolgalegényekig egyaránt voltak.

Célkitűzései szellemi és anyagi természetűek: a tagok műveltségének emelése, a kölcsönös segítség, szegény székely tanulók és tanoncok ellátása és elhelyezése.

Tevékenysége céljainak megfelelően sokoldalú: a tagok műveltségének emelésére széleskörű önképző munkát indított. A társaság minden tagjára gondolt tevékenysége eme ágának megindításakor, de különösebb figyelmet érdemelnek azok az előadások, amelyeket főiskolás tagjai számára rendezett, főleg 1928 és 1934 között. Ezeknek a jogi és nemzetiségi, közgazdasági és társadalomtudományi vitaestéssel összekötött előadásoknak a száma évente átlag 18—20 volt. — Szakkérdésekkel is foglalkozott: orvostanhallgatóknak és kereskedelmi iskolai növendékeknek tanulmányaik körébe vágó szakelőadásokat, főiskolás leánytagjai részére a magyar nőkérdésről előadásorozatot rendezvén. Szövetkezeti pályázatok, szavalóversenyek s más közhasznú munkák egészítik ki szellemi tevékenységeinek sorát.

A tagok *önsegítését* fontos munkakörnek tekintette. Tagjai heti betéti társaságokat, úgynevezett zsigoriakat létesítettek, amelyek rövid lejáratu, kamatmentes kölcsönt tudtak folyósítani az arraszorult részvényeseknek. — Főiskolai hallgatói részére tankönyveket kölcsönözött ki és kölcsönöz ma is, csekély használati díj fejében.

Tanoncmunkájával állandóan nyilvántartja a kolozsvári tanonckeresletet és vidéki kinalatot. Megfelelő iránítással közvetíti a székely tanoncok Kolozsvárra való jutását és beszégettetését, felügyeli gazdájukkal való viszonyukat. Pártfogó munkáját más eszközökkel is folytatja: segélygyűjtéssel, a már említett önképző munka szervezésével. A tanonccévek befejezése után pártfogoltjai érdekében közbenjár, elhelyeztetésük megkönnyítése végett.

Hasonló elnevezéssel működik közel 40 esztendeje Brassóban is egy *Székely Társaság*, amely főként tanoncmunkával foglalkozik.

Az utóbbi években alakult Kolozsváron a *Székely Alkalmazottak Társasága*. Ez a cselédség munkaalkalmazásának megszervezését végzi: tevékenységének főága a cselédközvetítés. De nem ejti el az önképzés gondolatát sem: rendez műkedvelő s közművelődési előadásokat.

A romániai Magyar Dalosszövetség.

Alapításának éve 1911. 30 dalárdával alakult s ma a Szövetség keretében működik 268 dalegyesület. *Céljait* tüzte ki az erdélyi magyarság dal-kultúrájának megszervezését, fejlesztését, irányítását, a dal- és zeneegyesületek támogatását, ellenőrzését.

A szervezkedés lehetőségeiről a kezdeti és a mai tagegyesületi szám tanuskodik. Hivatalos lap-

jával, a „Magyar Dallal” igyekezett mindenütt felébreszteni a dalos kedvet s útmutatást adott a szervezkedés módozatairól. A Dalosszövetségen kívülálló okokból sajnos a „Magyar Dal” 1937 óta nem jelenhet meg. Helyette évenkénti tájékoztatót ad ki a Szövetség tagegyesületei számára a Romániai Magyar Dalosszövetség Értesítője címen, amely röviden áttekinti a fontosabb zenei eseményeket. Igyekezett megkönnyíteni a tagegyesületek működési engedélyszerzését a jogi személyiség megadatasával, noha nagy részüknek mint egyházi énekkaroknak magától értetődően működési engedély kellene, hogy kijárjon. Ennek ellenére az énekkari tevékenység folytatása alig elhárítható akadályokba ütközik; ilyen például az ostrom-állapot.

Meglevő szervezete az egy Kolozsváron levő központból, vidéki területekből és tagegyesületekből áll. A vidéki kerületek száma 14, a hozzájuk tartozó tagegyesületeké pedig 1938 végén 268.

A tulajdonképpeni *dalkultúra* természetesen legelőször a legfontosabb munkaköre. Számos módozatot igyekezett e cél szolgálatában hasznossá tenni: *énekkari műveket* ad ki jutányos áron tagegyesületeinek; kottatárán ezidőszerint 200-an felül van mű raktáron, dacára nehéz anyagi helyzetének. *Dalosversenyeket* rendez: vidékieket vagy országosokat (1938-ban volt a VI-ik országos Kolozsvárt). A versenyművek kiválasztására úgynevezett *művészi bizottságot* alakít. Pályázatokat hirdet a Szövetség vagy műpártolók részéről s a legjobb teljesítményeket értékes díjakkal jutalmazza. *Továbbképző tanfolyamokat* szervez nyári időben, amelyeknek feladata a színvonalas karnagyképzés. 1939-ben rendezték Kolozsváron az 5-iket.

Az *irányítást és ellenőrzést* szintén több eszközzel végzi. A fent említettekhez számíthatjuk a *kiszállásokat*. Ezek reprezentatív célja mellett a közelebbi útmutatás áll. Számontartja a tagegyesületek tevékenységét, ügykezelését — minden tőre kiterjedő *körleveleket* s hozzájuk csatolt *kérdőíveket* kibocsátásával. *Zászlószentelések, jubileumok* tartását mind felhasználja céljai megvalósítására, de nem zárkózik el a nem pusztán zenei természetű megnyilatkozások támogatásától sem. Tagegyesületeit *műkedvelő és kultúrelőadók* tartására szorgalmazza, tanulmányi *kirándulásokat* rendez, *jótekonyságokra* áldoz stb.

Az Erdélyi Magyar Irodalmi Társasággal és a Dalosszövetséggel kapcsolatban esett néhány szó az erdélyi magyar művészet egyes területeinek fejlődését előmozdító keretokről, ezek lehetőségeiről, helyzetéről. Más területeken a helyzet a következő: *művészképző* intézményünk nincs; ezt a feladatot kizárólag magánvállalkozású kurzusokkal próbálták időnként pótolni, egyes művészek. A képzőművészek összefogó közönszervevényének megalakítására irányuló törekvések eredménye volt a *Barabás Miklós Céh*. Célja kizárólag művészi természetű. *A zenei képzésre* akadémiái jellegű erdélyi magyar szervünk nincs. A kolozsvári magyar *zene-konzervatórium* középiskolai rangban van elismerve, s hivatalos viszonylatban elfogadott diplomát nem tud kiadni. *A színészet* a háború utáni idők nehézségeiből ugyancsak kivette a részét. Hosszas fáradtságok után sem sikerült egész Erdélyre kiterjedő színészi szervezet létrehozásával intézménye-

sen és tervszerűen előbbre vinni színjátszásunk ügyét. 1930-ban s csak Kolozsvárra előirányozva létesült két új keret: a *Thália R. T.* és a *Színpartoló Egyesület*. A vidék színészeti megszervezése teljesen hiányzik.

II. Gazdasági intézmények.

Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet. EMGE.

Az erdélyi magyarság túlnyomó többségét a földműves társadalom alkotja. Ennek az osztálynak érdekösszefogó szerve az EMGE.

Az Egylet *célja* így áll előttünk magában az alapszabályban: „az erdélyi rész általános mezőgazdasági ügyének előbbre-vitele, a szakértelem fejlesztése, új és jövedelmező termelési és tenyésztési ágak, irányok és módok bevezetése, a gazdasági gyarapodásának és anyagi jólétének előmozdítása”. Az egész magyar társadalom szempontjából tekintve, legfőbb célja a vagyoni jólét és függetlenség, minden közösségi fejlődés egyik legfontosabb feltétele.

Megvalósító eszközei; a szervezés, nevelés és gazdasági akciók lebonyolítása.

A szervezés eredményeire legjobban a számok mutatnak rá: 1938-ban 9877 EMGE-tag volt, az EMGE keretében működő gazdakörök száma ugyanabban az évben 411, 17852 gazdaköri taggal. — Az EMGE mint központi szerv a legfőbb megszervezés és iránymutatás mellett a gazdaérdékek jogi védelmét is vállalja. A vidéki fiókként működő gazdakörök számontartja s az alakulás kezdeti nehézségein átjutatni igyekezik az az utjonnan alakultakat. Ezt a részt, valamint a tanácsadást és a gazdasági eredmények nyilvántartását a szükségletek szerinti csoportosult szakosztályok végzik. A *gazdakörök* pedig a központ végrehajtó szervei, amelyek által beleszólhat a gazdasági élet fejlődésébe.

A *nevelést* igen különböző módszerekkel végzik. *Irattejesztés*: tagjainak tagsági illetményként küldi a havonként megjelenő „Erdélyi Gazda”-t, amelyhez évenként hatszor jogi mellékletet csatol a gazdaközönséget érintő törvények magyarul való közlésére és magyarázatára. Ezenkívül évenként gazdag és hasznos-tartalmú „Erdélyi Gazda Naptár”-t ad a gazdaközönségének. Irodalmi és Könyvkiadó szakosztálya által egyesületi kiadványokat szerkeszt és hoz forgalomba, ugyanígy gazdatudományi iratokat és könyveket. *Tanfolyamok*: a közösségi érzés és a szakműveltség emelésére elsőrendű elméleti és gyakorlati lehetőséget nyújtanak. Télen rendezik őket; számuk 1938-ban 32 volt. Emellett falusi gazdasszonyok és leányok részére hathetes háztartási és gazdasági tanfolyamokat tart az EMGE. A tanfolyamok hallgatói részére, akik általában kisgazdák, társas tanulmányi kirándulásokat szervez. külföldi nevesebb gazdaságok és kiállítások megtekintésére. *Gazdanapok*: azok a községek rendezik, amelyeknek gazdaköre jelentős haladást mutat fel. Egész környék faluinak gazdái látogatnak el ezekre a valóságos ünnepszámba menő meghitt hangulatu örömnapokra. *Kiállítások*: különböző természetűek lehetnek (mezőgazdasági, ipari, tenyészállat) szakismeretek elsajátítására elsőrendű alkalmat jelentenek, elősegítik a termelésre alkalmas dolgok kiválasztását, az eszközök tökéletesítését. Rendezik a *gazdakörök*. *EMGE mintakiszátságok*: a korszerű

mezőgazdálkodás eredményeit kézzelfogható módon mutatják be. Számuk eddigelé három, működésük igen hasznos és tanulságos.

Különböző gazdasági akciók lebonyolítása: a gazdasági színvonal emelését egészen közvetlen eszközökkel szolgálja; a nevelés és szervezés első sorban keretet és lehetőséget nyújtanak arra. A következő akciók sorolhatók fel: nemesített vetőmag — (főleg búza) kiosztás és közvetítés. A gazdasági szükségleti cikkek beszerzésére, vagy a termények eladásának kieszközlésére „Mezőgazdák” Kereskedelmi Rt. címen (Arad) beszerzési és értékesítő központ áll a tagok rendelkezésére. A helyi gazdasági akcióknak jelentősége rendkívüli, mert a szövetkezés gondolatát viszi be a lelkekbe, s különböző gépek, mezőgazdasági eszközök beszerzésével valamennyi résztvevő tag elsőrendű hasznára gyümölcöszteti.

A szövetkezeti mozgalom.

Magára utalt társadalmaknak legtermékenyebb gondolata a szövetkezés. Már eredetében szövetéses a magára utaltsággal: kisiparosok köréből indult ki a gazdasági liberalizmus és nagytőkeuralom közepette, amikor senki sem várhatott segítséget és védelmet a hivatalos szervektől, de az élet a versenybe való beállásra kényszerítette. Megoldás a szövetkezés volt: a nagyvállalat előnyeinek kihasználása, de a nagytőke kényétől való közvetlen függés megszüntetése.

A kielégítendő szükségletek szerint alakultak hitel- és fogyasztási szövetkezetek. Előbbiek főleg a gyáripari jellegű országokban, ahol a kész árucikkek forgalombahozatala körül érzett a nagytőke nem kívánatos uralma; utóbbiak a mezőgazdasági államokban, ahol a tőkehiány állta el a fejlődés útját.

Nálunk mindkét irányban rendkívüli feladatok vártak megoldásra. Egyrészt a kereskedelemnek a magyar életbe való bekapcsolása, másrészt a jobbágyfelszabadítás következtében sürgőssé vált hitelszükséglet kielégítése. A szövetkezeti szervezet megindítása e szükségletek meglátóitól s nem azok köréből indult, akik közvetlenül érezték azokat. A megindulás után az állam is támogatta a szövetkezeti mozgalmat, amely a szervezés terén is, a tulajdonképpeni gazdasági munka terén is nagyon szép eredményeket mutatott fel. A főhatalom változás az erdélyi részek szervezetét érzékenyen érintette.

Az 1918-ban román fennhatóság alá került területen 403 *hitel- ill. gazdasági szövetkezet* volt. Ezek helyzetük minden téren való tisztázatlansága miatt a legválságosabb állapotba jutottak, amiből csak a budapesti főközponttól kijáró betétek egy részének visszakapása után kerültek ki, miután megállapították új központjukat, a Gazdasági Hitelszövetkezetek Szövetségét Kolozsvár székhellyel.

A közjogi helyzet rendeztével a szövetkezet újjáéledt mozgalmára várt a pangó hitellel felfrissítése. A GHS-re, mint a különböző fajtájú, de főleg hitelszövetkezetek egységbe tömörítőjére hárult a szövetkezeti szervezés, nevelés és felügyelet. A szervezés eredményeképpen 1939 végén 442 tag-

szövetkezetet tartott számon a központ: 287 hitel-, 155 gazdasági szövetkezetet. Utóbbiak a gazdasági élet termelő és értékesítő funkcióinak szervezett keretek között való lebonyolítására vannak hivatva. A nevelés és taggyűlései tájékoztatása érdekében havonkénti lapot jelentet meg „Szövetkezeti Szemle” címen. A felügyeletet ellenőrök gyakorolják, akik bizonyos időközökben kiszállván a helyszínre, az ügykezelést felülvizsgálják.

A kereskedelemnek a magyar életkörbe való bekapcsolása s az idegen profit kikapcsolása a *fogyasztási szövetkezetek* feladata. Központi szervezete a nagyenyedi „Hangya-Központ”, amely 1920-ban jött létre 450 tagszövetkezettel. Az imént érintett vajudás a fogyasztási szövetkezetek életében is súlyos nyomú emlékeket hagyott a tőkehiány csaknem minden fejlődés elé gátat emelt, s a tagszövetkezeteket a csőd szélére juttatta. A „Hangya-Központ” tőkéjét a tagszövetkezetek részvényei teszik össze. Ezzel szemben a központ — nagyvállalati méretekben dolgozva — olcsón tud árut szolgáltatni. A központ tevékenységi köre igen sokoldalú. Nevelést végez különfajta szövetkezeti kiadványokkal (Szövetkezeti: „Szövetkezés”, Hangya-Naptár), gyerekek részére rendezett szövetkezeti pályázatokkal stb. Az ellenőrzés körébe vágó munkák az ügyvitel és könyvvetés felügyelete, az anyagi állapot és helyi pénzkezelés felülvizsgálata. Ilyen természetű közegei az ellenőrök, akik a szövetkezeteket rendszeresen látogatják, leltároznak s a tapasztalatokról jelentést tesznek a központnak. A fogyasztási szövetkezetek tagjai részvényekkel vesznek részt a szövetkezeti tőke összehozásában, az évenkénti nyereségből pedig részvényeik szerint kapnak osztalékot. A fogyasztási szövetkezetek száma 1936-ban 319 volt.

A bankok és iparvállalatok tekintetében ellenben még kevésbé kecsegtető dolgokat sem mondhatunk, mert ha van is nagyon kevés az előbbiekből, az kifejezetten nem magyar jellegű s még kevésbé kifejezetten az érdekek szolgálatában, hacsak a kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank RT.-le nem számítjuk.

III. Az egészségügyi intézmények.

Mindössze két nagy intézményt tudunk ideemlíteni: a marosvásárhelyit és a kolozsvárit.

A *marosvásárhelyi Szanatorium* 1928-ban a három erdélyi magyar egyház tulajdonaként jött létre. 70 ágyra berendezett intézet, egyike Románia legmodernebb sanatoriumainak. A betegápolást román, kath, nővérek végzik; a Szt. Vincés rend apácái. Főorvosainak száma 5—6.

A *kolozsvári Református Kórház* 1933-ban létesült. Az Erdélyi Református Egyházkerület Diakonisszaintézetének tulajdona. Ágyainak száma 50, berendezése modern, kényelmes. Főorvosa 6—7 van. Betegápolók a református diakonisszák.

Vannak kisebb méretek közt meglévő kórházak mint például Szatmáron az irgalmasrendi férfi-szerzet vezetése alatt álló.

Finnország iskoláiról.*

Finnország természeti miliójének fő alkotóelemei: a víz, a szikla és az erdő. Ez utóbbi az oka, hogy Finnországban faluhelyen majdnem kivétel nélkül, s a vidéki városokban is nagyrészt faépületek vannak. Valóságos faépítkezési stílus fejlődött ott ki, s óriási templomokat és tornyokat is építettek ott fából. Így a vidéki népiskolák is fából épültek. Azonban az iskolahelyiségek teljesen kifogástalanok, tágasak és világosak, belülről ki vannak tapétázva, úgyhogy el is felejtí az ember, hogy faházban van. — Az új iskolatörvény szerint: legalább öt kilométerenként kell népiskolának lennie. Ez is elég nagy távolság kis diákok számára, mert a finn faluk nagy területen, szétszórva épültek, de a gyerekek a hosszú télen át sítálpakon mennek az iskolába. Az iskolakötelezettség 7 éves korban kezdődik, de a szülők vagy az iskola határozatára még egy évvel kitolható. A népiskola kéttagozatú: egy kétéves alsó és egy négy éves felső iskolára oszlik. A teljes népiskola befejezése után van még egy kétéves továbbképző nappali vagy esti tanfolyam is, amelyben irodalmat, társadalomtudományt, mezőgazdaságtant, háztartástant, továbbá szlőjdöt tanítanak. Ezenkívül vannak Finnországban népfőiskolák. Számuk 54, amelyből 39 finn, 15 svéd nyelvű.

A tanítóképzők többfélék, a szerint, hogy milyen iskolából mennek oda. Az alsó népiskolában tanítók a teljes népiskola elvégzése után három éves tanfolyamot végeznek. A felső népiskolában tanítóknak a teljes népiskola elvégzése után hatéves tanítóképzőt kell elvégezniök. Külön tanítóképző van azok számára, akik középiskolát végeznek, s ez két éves.

A népiskolában és az egyetemen nincs tandíj, s a népiskolai tanulók az iskolában ingyen kapják az iskolakönyveket és minden eszközt, ami a tanuláshoz szükséges, a leányok még a kézimunkához való anyagot is.

A fővárosban egész sereg olyan iskola van, amelyre igazán büszkék lehetnek finn rokonaink, mert a világ kevés városa dicsekedhetik olyan iskolával. Pl. az egyik legnagyobb írójukról, Alexis Kiviről elnevezett népiskola négyemeletes modern épület. Lifttel. 2400 tanulója van, s 12 millió finn márkába került. Az iskolában az osztályokon kívül nagyszerű fürdő- és mosdóhelyiségek, torna- és dísztermek, műhelyek, orvosi szoba, vetítőterem, főző- és étkezőhelyiségek vannak. Az iskolának saját rádióközpontja van az igazgató szobájában, de be lehet kapcsolni a nagy rádiót is. Hangos rádió van minden osztályba bevezetve s a reggeli istentiszteletet ennek a közreműködésével tartják meg. Az egyik tanító beszél a mikrofonba, a tanulók az osztályban hallgatják. Azután zsolnárt énekelnek, amelyhez az orgonakiséret a rádió segítségével minden osztályhoz eljut. A középiskolák már nem ilyen modernek, igaz, hogy nem is ilyen nagy létszámúak. Ott a tanulók osztályonként vonulnak le a díszte-

rembe, az egyik tanár vagy a hitoktató rövid imát mond, néhány zsolnártverset énekelnek, s aztán a legnagyobb rendben visszamennek az osztályba. A le- és fölvonulás elég gyorsan történik, mert egyszerre két osztály vonulhat ki a kettős ajtón és a kettős lépcsőn.

Polgári iskola Finnországban nincsen. A középiskolák a következő típusúak. A klasszikus liceumban a II. osztálytól van latin heti 5 órában. A VI-tól heti 4—4 órában görög vagy francia Németet a III-tól tanítanak 4—4, az V-től 3—3 órában. Minthogy az ország lakosainak kb. 10%-a svéd, ez a nyelv is kötelező minden finn nyelvű iskolában, viszont a finn a svéd nyelvűekben, még pedig az I-ben heti 4, a II-ben és VI-ban 3—3, a többi tályban 2—2 órában. Az anyanyelv óraszámja az I-ben 5, a többiben 3. A történelemmel együtt társadalomtudományt is tanítanak a II-től kezdve. Földrajzot és természetrajzot az első öt évben tanulnak összesen 11. illetve 12 órában, fizikát és kémiát a VI-tól csak heti 2—2 órában, mennyiségtant az I-ben 5, a II—V-ben 4—4, azután 3—3 órában. Egészségtan az V-ben van 1 órával. Filozófia a VII—VIII-ban 2—2 órával.

A másik típust egyszerűen *liceumnak* nevezik. Itt az alsó 5 osztályban latin nincs, s ezt az alsó tagozatot nevezik csak „középiskolának”. Felső tagozata a „tudósiskola”, tehát a VI—VIII. osztály. Ez viszont két részre oszlik: a klasszikus és reál csoportra. Latin nyelv csak az előbbiben van 6—6 órával, a reálban angol 4—4 órával. A liceumban már a IV. és V. osztályban van fizika és kémia heti 3—3 órával. A klasszikus csoport tanulói nem is kötelesek tovább tanulni ezt a két tárgyat, mert a fizika-kémia 2—2 és a rajz 2—2 órája helyett francia nyelvet tanulhatnak heti 4—4 órában. Mennyiségtant a klasszikus csoportban 3—3 óra, a reálban 5—5 óra, a IV. és V. osztályban a könyvelés heti 1—1 órával kötelező.

Finnországban nagyon sok koedukációs iskola van, nemcsak vidéken, ahol a tanulók létszáma sem mindig teszi lehetővé a külön fiú- és leányliceumok alapítását, hanem a nagyobb városokban is, mert a finnek nagyon szeretik, ha mindkét nembeli gyermekük ugyanabba az iskolába jár; ott ugyanis nem ritka a 8—12 gyermekes család.

Vannak azonban külön *leányliceumok* is, de ezek 9 évesek. Itt az alsó tagozat neve „leányiskola”, és 6 osztályból áll. A VII—IX. osztályt szintén „tudósiskolának” nevezik. Latin nyelv nincs, a modern nyelveket ellenben annál nagyobb óraszám-ban tanítják. Így a németet a II—IX. osztályban összesen heti 27, a franciát vagy angolt a IV—IX-ben 19, rajzot és mintázást 18, tornát 25, egészség-tant 2, éneket 12, kézimunkát a I—IV-ben 8, házfartástant az V—VI-ban 6 órában.

A középiskolába a népiskola felső tagozata II. osztályának elvégzése után iratkozhatnak be a tanulók. A törekvés azonban az, hogy a középiskola

* Ezt az írást a szerző szíves engedélyével közöljük a Pedagógiai Szeminárium 1937—38. évf. 7. számából.

a teljes népiskolán alapuljon. Eddig azonban csak két 6 osztályos, ú. n. kísérleti iskola van egész Finnországban, még pedig egy fiúiskola Helsinkiben és egy koedukációs iskola Jyväskyläben. Az eddigi tapasztalatok szerint ezek a kísérleti iskolák éppúgy megállták a helyüket, mint a 8 osztályos középiskolák. A kísérleti iskolák abban is különböznek a liceumoktól, hogy a „tudósiskola” három csoportra oszlik: mennyiségtan-természettudományi, modern nyelvi és latin nyelvi tagozatra. A „tudósiskolában” a földrajz és természetrajz együtt van heti 2—2 órában. Fizika és kémia a matematikai csoportban összesen 15 óra, a másik kettőben 11—11 óra. Matematika az elsőben 30, a másik kettőben 22—22 óra. A modern nyelvi csoport franciát vagy angolt tanul összesen 12 órában, nemzetgazdaságtant 6 órában. Rajz és mintázás az I—III.-ban 2—2 óra, a felső tagozat matematikai csoportjában ugyanennyi, a másik kettőben nincs.

A gyakorló főiskolában női tanárjelöltek is vannak, a leánynormálliceumban pedig férfiak, hogy egyaránt megszokják a mindkét nembeli ifjúsággal való foglalkozást. Erre nemcsak azért van szükség, mert oly sok koedukációs iskola van Finnországban, hanem ott a fiúliceumokban is tanítanak nők, természetesen fordítva is. A nőknek éppúgy nincs bajuk a fegyelmeléssel, mint a férfiaknak. A finn gyermekek nyugodtabbak, mint a mi gyermekeink, és szorgalmasabbak is. Ott nem a bizonyítványért, hanem a tudás megszerzéséért tanulnak. El se hisszük: Finnországban nincs protekció semilyen téren. Ott minden állásra pályázatot kell hirdetni, s csak a legérdemesebb nyerheti el. A döntést a mellőzött pályázók megfellebbezhetik, s ha valóban méltánytalanság történt, a felsőbb hatóság megsemmisíti a választást.

A középiskolai tanár neve Finnországban, lektor s a törvény különbséget tesz fiatalabb és idősebb lektor közt. Ez a megkülönböztetés azonban nem a korra vonatkozik, hanem a képzettségre. Idősebb lektor az lehet, akinek legalább két tárgyból laudatur fokozata van a magisteri (egyetemi) vizsgán, a gyakorló iskolában tanítását kitűnőnek minősítették, tudományos munkássága van és tanélmányokat tett. Az idősebb tanár kezdőfizetése 43.000 FM (kb. 130.000 lej) évenként, amely 15 évi szolgálat után 48.000 FM-ra emelkedik. A fiatalabb tanár 39.000 FM-val kezd, s 15 évi szolgálat után jut el az idősebb tanár kezdő fizetéséhez. A gyakorló iskola tanárának kezdő fizetése 57.000 FM. Ott még megvan az ötödéves korpótlék, ami az alapfizetés 4 százaléka. Finnországban az élet rend-

kívül olcsó, ott ebből a fizetésből nagyon szépen meg lehet élni. A finn tanárok és tanítók mind jó viszonyok közt vannak, a legtöbbnek van öröklakása s vidéken nyaralója.

A tanárok óraszámja látszólag nagyobb, mint nálunk. A fiatalabb lektorok heti óraszámja 26, az idősebbeké 24, a gyakorló iskolai tanároké 18. Azonban az óraszámba beszámítják a dolgozatok javításának idejét és más hivatalos elfoglaltságot. Minden dolgozatjavításnál járó tárgynál meg van állapítva, hogy egy-egy tárgy dolgozat javítása het hány órának felel meg. Ezenkívül Finnországban az iskolai szünet sokkal több, mint nálunk. A három hónapos nagy vakáción kívül a karácsonyi, húsvéti és a februárvégi szünet szintén kitesz együttvéve kb. hét hetet, nem említve az egynapos ünnepeket és igazgatói napokat, mert az igazgató minden hónapban adhat egy nap szünetet. Bizonyára ez az oka annak, hogy az iskolai év alatt tanárnak és tanulónak egyaránt többet kell dolgoznia. De Finnországban a tanár teljesen az iskolának szentelheti minden idejét, ott meglehetősen ritka a tudománnyal foglalkozó középiskolai tanár. De nincs is erre szükség, mert ott, aki tudományos pályára készül, leteszi a doktorátust, amely komoly tudományos mű megírását követeli. Ha ezután bemutat még néhány kisebb tudományos dolgozatot, minden külön vizsga nélkül elnyeri az egyetemi magántanárságot és ezzel együtt havi 4000 FM ösztöndíjat. Ebből gondtalanul megélhet, idejét valóban a tudománynak szentelheti, mert az ösztöndíj a tudományos munkásságon kívül mindössze heti két óra egyetemi előadásra kötelezi.

A tanítás ideje nem egységes. A fiúiskolák tanulói reggel 8-ra mennek iskolába, a koedukációs iskola növendékei fél 9-re, a leányiskoláké 9-re. Némelyik iskolában egyfolytában van tanítás, a harmadik óra után félórás szünettel, mert ilyenkor nagyobb étkezés van, bár a finnek ezt csak reggelinek nevezik. Másutt kétórás szünet is van, s ilyen iskolában a gyermekek hazamennek „reggelizni”. A távolabb lakók az iskolában étkezhettek, mert mindenütt van erre a célra szolgáló külön helyiség. A népiskolákban a gyermekek az iskolákban kapják a reggelit. Az ebéd Finnországban délután fél 6-kor van, s akkor már otthon van minden gyermek.

Finn testvéreink fejlett iskolaügyének következménye az a magas népműveltség, amely révén méltán sorakozik a skandináviai államok sorába, ahol az analfabéták száma mindenütt 1 százalékon alul marad.

Vasárnapi Szó címen Tamási Áron szerkesztésében október elejétől kezdve az Ellenzék vasárnapi heti melléklete felújításaként 8 oldalon a fiatal férfi nemzedék új megnyilatkozási teret kapott. — A melléklet első számában Nemzedéki vallomás címen összefoglalás jelent meg nemzedékünk felfogásának azon részéről, ahol egységesen kialakult egy szellemi magatartás. Az aláírók között ott találjuk lapunk főmunkatársait is. Ez a tény azt jelenti, hogy megragadtuk az

alkalmat arra, hogy nemzedékünkön keresztül a romániai magyarság szellemi egysége felé tegyünk lépéseket. Jelent összefogást abban, ami gondolkodásbelileg közös. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezzel lapunk önállósága megszűnt volna. Ma is hivatásunknak érezzük eddigi hivatásunkat s továbbra is munkálni szeretnők közismert szellemi célkitűzéseinket. A romániai magyar fiatal férfiak új munkalehetősége kiegészíti eddigi munkánkat. Örülünk, hogy az új nemzedék által felismert

gondolatok szélesebb körben terjednek el ezáltal is. Az elevenen szerkesztett és a régi magyar irodalom népi szellemi megnyilatkozásait is tartalmazó melléklet az új magyar szellemiség eszményvilágát tükrözi, a romániai magyar nép közösségi kérdéseit is állandóan felszínén tartja s az új nemzedék építésmódjával szól hozzá a kérdésekhez. Kívánjuk, hogy az új nemzedék szellemi magatartása nemzedéki különbségeken túl is hatást gyakoroljon.

Adatok a téli néphagyományok ismeretéhez.

Hetven néprajzi gyűjtő munkája alapján összeállította: Makkai Endre és Nagy Ödön.

Az erdélyi népdalok összegyűjtésével és feldolgozásával már régóta foglalkoznak nálunk, minek látható formája a mindnyájunk előtt ismeretes: „Mi dalaink” is. De még mindig késétt a néphagyományok összegyűjtése.

Eddig csak homályba burkolt kezdeményezések voltak erre vonatkozólag. Ugyan eddig is megjelent itt-ott egy-egy népszokás leírása, de ez nem sokat számított. Am, aki figyelemmel kísérte a dolgokat és belenézett az erdélyi élet műhelytitkaiba, érezhette eddig is, hogy lenn forrong valami a mélyben, ami most végre is felszínre került és látható alakot öltött: megkezdődött népünk hagyományainak rendszeres összegyűjtése. Minden művelt erdélyi ember előtt ismeretes e mozgalom célja: kikaparni a kérges rétegek alól azokat a népi értékeket, amelyeket részben már eltemetett az idő, részben pedig az emberi fejlődés által alakított. Ez az „Erdélyi Tudományos Füzetek” sorozatában megjelent mintegy kétszáz oldalú kitévő könyv az első rendszeres gyűjtés az erdélyi néphagyományok köréből.

Meglepő e könyvből kitáguló gazdagság, melyet az egyszerű nép őrzött meg nekünk. Az a nép, amelyre eddig sokan csak lenézéssel gondoltak, vagy pedig csupán a nyers durvaságot látták meg benne. Csak most látjuk, hogy mennyi finomság van lelkében, mit jelent „a nép” és hogy mire képes. Csodálattal tölt el, hogy „a ma” népe, mindenféle befolyás ellenére is, mennyire megőrzött sok mindent és milyen ösztönösen ragaszkodik hagyományaihoz. Ezek apáról-fiúra, szájról-szájra szállottak és ime meg nagyobb részben élnek ma is. Lehet, hogy nem is tud ezektől szabadulni, hiszen a legtöbb ma is élő babona és hiedelem, mintegy meghatározzák életét és így nem tudja azokat levetkőzni. Van, kinek ez talán csodálatos dolog, de aki a népből sarjadt ki és aki a nép között él, az tudja és érzi, hogy ez természetes és így van jól.

A könyv bevezető szavaiban ezt olvashatjuk: „A népi műveltség valóban bomlik és sok faluközösségben egészen elsovadt, még nagy örömmel kell megállapítanunk, hogy néphagyományaink sokkal erősebben és teljesebben élnek, mintsem gondolni mertük volna. Évtizedek óta halljuk, hogy parasztságunk régi hagyományai pusztulnak és ezért sietni kell összegyűjtésükkel. Ezt éppen ötven éve mondják, a Magyar Néprajzi Társaság megalakulása óta és mi szomorúan képzeljük el, erdélyi népünk területei a néphagyomány-gyűjtés során a letarolt, kiszikkadt föld képét fogják mutatni. El kell ismernünk, hogy csalódtunk, mert igaz ugyan, hogy sok minden meghalt, még több dolog megmásult, átalakult vagy értelmét veszítette, de még mindig sok olyan értékes néphagyomány került felszínre, amely néprajzi irodalmunk meggazdagodását jelenti”. Valóban ez a gyűjtés megcáfol minden borulást. Ime előttünk hatvan falu népi hagyománya (bár nem teljesen), amely magába foglalja a falu szokásait, művészetét, babonáit életét és szórakozását.

Helyet foglal benne: Alsófehér, Bihar, Brassó, Háromszék, Kisküküllő, Kolozs, Marostorda, Szatmár, Szilágy, Szolnok-Doboka, Torda, Udvarhely megyék több falujának téli néphagyománya, amiből az követ-

keztethetjük, hogy az innen kimaradt falukból is nem a néphagyományok haltak ki, hanem még nem akadt ezidáig ember, aki azokat összegyűjtötte volna.

Hetven néprajzi gyűjtő munkája alapján magunk előtt látjuk ügyes és rendszeres szerkesztésben hatvan falu Katalin, András és Luca-napi férjtudakoló szokásait és hiedelmeit, a karácsonyi szokásokat, hiedelmeket, jóslásokat, tiltásokat, köszöntőverseket, kántálást és kántáló énekeket, a betlehemes játékokat, István- és János-napi szokásokat és az ezalkalommal mondandó verseket és énekeket. Elénk tárulnak a Szilveszter-esti feleség-, illetve férjtudakoló szokások, hiedelmek (ostorcsattogtatás) és jóslások is; az újévi, Vízkereszt-napi (marhák napja), húshagyókeddi hamvazószerdai szokások, hiedelmek és köszöntőversek. Gyönyörködünk a farsangi szokásokban (farsanghajítás, alakoskodó játékok — csúf és szép farsang, maskara), a fonójátékok gazdagságában, mely oly élénk és változatos teszi a hosszú téli estét. Komoly munka ez és szórakoztató, élvezetes olvasmány is egyúttal. Felénk árad belőle népünk kifogyhatatlan humora. Bár itt-ott felbukkan egy-egy jajszó, aki ezekkel él, telve van életreménységgel és ösztönösen érzi, hogy fennmaradásához elengedhetetlen: a vidám kacagás, a tréfa és a további munkára serkentő magyar dal.

Külön meg kell emlékeznünk a betlehemes játékokról, amelyek sokasága sok helyről már kihalt, sok helyen már csak töredékekben él. Ebben a gyűjteményben mintegy 14 faluból ismerjük és olvashatjuk a teljes vagy töredékeiben élő játékok. A valamikor egészen komoly vallási jelleggel előadott betlehemes játék sok helyen profanizálódott s ma már ahány falu, annyi színüvé és változatává lett, kikerülve a templomból, népszokássá vált, melyben sok oda nem illő részt találunk. Most az is kötelességünk, hogy felfrissítsük régi jellegét és visszaadjuk eredeti komolyságát.

Külön említést érdemel a gyűjtők, bár fogyatékos és hiányos, de lelkiismeretes munkája és fáradtsága. Diákok, tanítók, lelkipásztorok, főiskolások meghallván a hívó szót, teljes komolysággal szolgáltak az ügyet. Végigjárva a faluban, fiatal és öreg emberek, asszonyok szájából ellesve, lejegyezték sok helyen már csak emlékezetben élő és kallódásnak indult köszöntő verseket, házassító énekeket, babonákat és hiedelmeket. Résztvettek legtöbbször a ma is élő népi játékok és szokások lefolyásában, átélve azokat és átérzve értékeket, megörökítették nekünk és az utókor számára. A gyűjtött anyag összeállításáért Makkai Endrét és Nagy Ödönt illeti köszönet és elismerés, akik fáradtságot nem ismerve feldolgozták és rendszereztek az anyagot megyék, faluk és a néphagyományok idejének megfelelően.

Az első tervszerű gyűjtés tehát valahára megjelent; értékét szakemberek fogják megállapítani. A gyűjtött anyag hiányai mutatják, hogy a gyűjtők most kezdték a munkát. Ezért elsőrendű kötelességünk a gyűjtők továbbképzése. Növelnünk kell a lelkesedést. hirdelnünk mindenütt a mozgalom fontosságát, hogy tovább folytatódjék a megkezdett munka, hogy a téli néphagyományaink után felszínre kerülhessenek a tavaszi és nyári néphagyományaink is.

Szabó Bálint.

„Földindulás.“ *Kodolányi János népi drámája.*

A fásult és tehetetlen magyar vezetők osztályok fölébe a magyar élet figyelői évek óta harsogják a magyar föld népének nyomorúságait. De eddig minden harsogás csupán arra volt jó, hogy csak még több — sőt most már az „ügy-is-mind-egy“ elvével még indokolt is — legyen az érzéketlenség. Irni már céltalan dolog is volna akár az egykéről, akár a föld elsovadásáról, akár a felszín alatt céltudatosan dolgozó idegenveszedelemről. Itt már drasztikusabb eszközre, a kiméletlen megmutatásra van szükség. Egy meghasonlott dunántúli parasztszalád életén keresztül a ma romboló belső bűnök s a nyomunkban leleskelő külső veszedelmek kérdéseit vitte így a megmutató színpadra Kodolányi a „Földindulás“ban. Hogy, ha kell, véres következményű ostorcsapásokkal is, de életresajdítsa az alvó és tehetetlen lelkiismereteket.

A dráma értékelése és boncolgatása az irodalomra tartozik. Miniket itt az eszmei rész és annak vonatkozásai érdekelhetnek. E tekintetben megállapításokat sem kell tennünk: a darab iránt megrágyált hallatlan érdeklődés, a gyökeréig megrázott lelkek ezrei, a szokatlanul nagy szériaszám híven beszélnek arról, hogy volt-e vagy nem értelme e dráma megírásának, van-e vagy nincs jelentősége az új felelősségű társadalomnevelés kialakításában, helyes volt-e vagy sem megírójának módszere az eszközök és módozatok megválasztásában. De jellemző, hogy a színesek is valósággal áttűzülve vették az előadást. A századik előadás után is ugyanolyan frisséggel mint kezdetben.

És erről a darabról írták Pest mindentudó színházi órákulumai, hogy tendenciózus fércmunka s hogy írója (aki dunántúli falu gyermeke) még a nyelvezetét is ötféle tájszólásból szedte össze...

A Földindulás alaposan összeírta az órákulumoknak azt a céltudatosan hamisító meséjét is, hogy a magyarok nem tudnak színházat csinálni s hogy a mai magyar színjátzás azért sem művelhet komolyabb műfajokat, mert a magyar közönséget az efféle nem érdekli s így tehát könnyű dolgokkal kell a színházba csalogatni. Csak vérbéli

író kellett, aki az élet mély kérdéseit hozza s ha akadt hozzá bátor igazgató és jó rendező is, egyszerre lámcsak milyen más lett a helyzet...

E helyen másodrendű dolog, mégis kitérünk egy irodalmi szempontokra is. A „Földindulás“-sal Kodolányi megoldotta irodalmunknak egy reménytelen problémáját is. A népszínműnek — az igazinak — immár folytatása van. A Bihariek nemes kezdeményezését tehetségtelen szentimentalizmusok, üzletes zsákmányosok a századfordulóig az olcsó operettek posványába vették. A régi népszínmű tiszta embermutatásának nem volt igaz folytatása sem korszerű fejlődése több, mint félszázadon át. Most egyetlen csapással itti van a folytatás, a további út kitzése, a megtalált hang.

Ma még nem látják, vagy nem akarják látni, de a Földindulás mind hatásában, mind irodalmi jelentőségében forduló pontot képező mű a magyar kultúrában.

Debreceni László.

A Barabás Miklós céh fiatal művészeinek kiállítása. A kolozsvári Királyi Helytartóság üvegtermében december 3—12-e közt tizenöt fiatal magyar képzőművész jelent meg komoly együttesben, hogy tanúságot tegyen céljairól és képességeiről. Névszerint: András László, Andrassy Zoltán, Balázs Péter, Brósz Irma, Debitzky István, Erdei Erzsébet, F. Ferenczy Julia, Ince István, Kós András, Kósa-Huba Ferenc, M. Makky Piroška, Olajos István, Piskolthy Gábor, Rodé Edit és Tollas Julia sorakoztak fel, mint az erdélyi magyar művészet új ígéretei. E nevek közül alig kettő-három volt eddig ismeretes, bár azok is csak szűkebb körben. Általában úgy jöttek mind meglepetésképpen, hozván komoly meglepetéseket munkáikban is.

Lapunk küszöbön levő megjelenése miatt technikai okokból nem írhatunk — bár nagyon szükséges volna — részletes beszámolót minden egyes kiállító munkájáról. Itt csupán örömminket tudjuk kifejezni, hogy kultúránknak ennyi új fáklavívője állott bátor munkába; teljes szívvel üdvözöljük a jelentkezőket. A kiállított anyag komoly tudásról, komoly törekvésekről tesz bizonyosságot, amik szeretetet és teljes bizalmat igényelnek mindenképpen.

Különösen is jelentős ez a kiállítá-

tás, mégpedig két szempontból. Egyrészt megnyugtató biztatást sugároz az erdélyi magyar képzőművészet sorsa felől megnyilatkozott reménytelenségekbe. Másik jelentősége az, hogy a közhatalom változás óta az első átfogóbb nemzedéki jelentkezése a teljesen itt nőtt és itt tanult művészeknek.

Erdély, Temesvár és Bukarest mestereitől és iskoláiból indultak valamennyien; a nyugati metropolisekban igen kevesen és alig hogy csak járhattak. Mindez ma még hol előnyösen, hol hátrányosan ott van műveikben; de el kell jöjjön az idő, amikor nem lesz ott. Mert kétségtelen, hogy a jövő öntudatos erdélyi magyar művésztének harcát ők kell megharcolják s ennek igénylése nélkül tovább menniök nem lehet és műveltségünk szempontjából alig is érdemes.

A kiállításnak nem remélt sikere volt — erkölcsiekben. Az érdeklődés és látogatottság folytán meg is kellett hosszabbítani tartamát. Sainos annál kevesebb volt a vásárlás, magánosok részéről szinte semmi.

Külön kell megemlékeznünk arról az örvendetes jelenségről, hogy a fiatalság milyen szolidaritással állott nemzedékének művészei mellé. Az egyetemi hallgatóság addig nem tapasztalt érdeklődéssel propagálta és látogatta a kiállítást. Talán ez az új szellemű nemzedék majd a tettes életben is másként fogja megbecsülni művészeit és az erdélyi magyar művészet sorsát, mint a mostani, amely azt hiszi, hogy a művészet alkü tárgya lehet, amint még a hentesárú sem lehet és hogy a művészek, mint aféle bohémnek kötelessége ugyan szolgálni az ijtést, de egyáltalán nem muszáj emberibb körülmények között élnie.

Debreceni László.

Lieber vagabundi. *I. Solitudo. 50 imagines xylographi. Gy. Szabó Béla fametszetes könyve, Kolozsvár 1939.*

Ezelőtt négy évvel jelent meg Gy. Szabó Béla első képeskönyve, mellyel akkor a legszebb magyar könyv kitüntetését is elnyerte. Mit csinált azóta? Mi volt az eltelt négy év alatt? Arról számol be mostan ez az új képsorozat: a Barangoló könyv. Kóborló kutya, tengeri teknős, magasra szárnyaló erdei sas nyomán barangolt a művész

pusztákon által, tengerpartokon végig, erdőkön keresztül. Idegenben és itthon; egyedül. Megjelent a sejmékes pusztákon, tengerparti sziklákra kapaszkodott, bozótba furakodott, rakottás vizárok szélén indult el a fenyvesek felé, mind feljebb és feljebb. Forró nyárban és kemény fagyos tében. És elhozta nekünk a holt vizek, a homok, a nádasok világát, a tengerpartok, zord magányát s az erdők hangulatát. Meglesett halászó golyát és surranó kigyót, vándor madarak után szállt a tekintete, mókusokkal incselkedett, madárfészkekbe kémlelt. Ült homokbuckán, hullámostromolta sziklákon, csendes erdei partak martján s vihartörte fenyőre hágott. A hűsítő habokért árván hagyta vázlatkönyvét a parton, és aludt az elcsendesült vizek felett a sziklán. Őzek lesték meg délutáni álmát, ivott nekihasalva az erdők forrásából és a szállák csarnokában festői problémák felett medítált. Közben a természet is élte a maga életét s a törekeny embernek olykor üzöttén vagy bőrigázottan ugyancsak menekülnie kellett az elemek háborúja elől. Mindazonáltal néha télen is ott kapja még a csendes hóesés vagy a korai sötétedés a fenyvesben meg a csutakos irtásban, míg meggondolja, hogy hazalásson.

„Pusztán tengeren és erdőn barangoltam magamban. Emberektől távol sem kínzott az egyedüllét. Föld, víz, égbolt, állat, fa köznapba ünnepem viszi” — mondják a bevezető mondatok és sehol egy képen nincs ember, sem kiütözö ember alkotása, csak táj, természet és a művész.

Végül aztán nekiül, ösztől nyárig papírraveti, fába metszi és könyvbe-rendezi élményeit.

Ezekről beszél nekünk Gy. Szabó Béla Barangoló könyve.

*

A háromféle táj bemutatása nagy feladatot rótt ugyanarra az egy évesre. Gy. Szabó Béla azonban teljes könnyedséggel oldotta meg ezt a feladatot. Bármelyikben azonnal teljes illuziót kapunk arról a világról, amelyben járt. A Pusztáról adott legelső képe (1) a tenger ciklus 15, 16, képei, a 31, 33, 34, 37, 39, számnak az erdő világából vagy pedig a 45-os télikép azonnal meggyőznek arról. Pedig mennyire más a három formavilág is. A pusztalágy omlós és lapos. De legalább nyugodt. A tengerpart azonban a zikla, víz és a fenyő életének össz-

hangtalan keveréke, bár itt-ott még hazai hasonlóságok (17, 19) vagy pusztai haegulatok is (20) előjönnek. Legmegnyugtatóbb az erdő. A barangoló művész is ezt szereli legjobban, több kép is szól erről, mint a másik két tájról. Mindazonáltal a könyv folyamataiban nincs zökkenő, stílusában nincs törés. Mindenik világ a maga hangulatában jelenik meg, de ugyanannak a szemlencsének a vetítésében.

Igen érdekes a külsőleg megtett út és a különböző tájak belső hatásainak kifejeződése a könyvben. Ezt a ciklusokat záró önarcképekben észlelhetjük. A pusztán még szomorkásan melázó a lélek s nem hinnék, hogy messzibb útra is fog majd merészkedni. De a szeles, égető tengerpart már kemény vonalat rajzol a száj köré; az arc sovány, éles és valami kalandoros vonás ül rajta. Az erdőnél kiegyensúlyozódik, elmélyül minden. Az elébb még bizonytalan nézésű, majd pedig kajános szemek megnöttek, mélyrelátók lettek, az arcon subtilis érzések tükröznek. A tengeri sűrű helyett pedig a háttérben szelíd madár dalol, lit is érzik, hogy az erdő a legjobb, a legtisztább barát.

Merem állítani, hogy mindezek öntudatlanul vannak így a képeken és mégis — vagy talán éppen ezért — teljes pontossággal mutatják a művész külső útjának belső párhuzamát.

*

A tájak belső tolmácsolásában kapjuk azt, amiről sokszor álmodozunk hiába: a magyar tájat magyar ecsettel. Az 1, 4—7, 9—11, 13 képek arról tesznek tanuságot. Az 1. számú kép lélekben teljes azonosságot mutat a múlt század jó pusztá-festőivel. Az erdő-ciklusban még valamit kapunk elefett; az erdélyi tájat erdélyi magyar vésővel. A képek egész sora: 29, 31, 33, 34, 37, 38, 39, 43, 44, 45 tanuskodik emellett.

Erről felesleges is ennél többet megjegyezni.

*

Gy. Szabó Béla fametszői stílusa nem sorolható semmilyen iskolába. Teljesen felszabadulva, önmaga alakította ki stílusát a fával való igen aiapos ismeretsége folytán. Nem vette át sem a régieskedők divatos fogásait, sem a modernnek primitív veskedéseit. És mégis modern mindenképpen. Egyszerű, reális és józan. Egyszóval: magyar. Ennél többet arról sincs miért mondani, bár lehet, hogy sokaknak nem fognak tetszeni ezek a kvalítások.

Grafikai előadásmódja erőteljes, bár mindent átsző egy sajátos líra. A felhözetek és a sugaras napok előadásában aronban több képen kiforratlanságot látunk (6, 7, 12, 15, 16) De vannak képei, amelyek egészen monumentálisak (pl 13, 38). A könyv legerettebb darabjainak a 3, 5, 9, 11, 13, 23, 25, 27, 29, 35, 37, 38, 41, 43 és 45 sz. lapokat tartjuk. És nem véletlen, hogy éppen a legegyszerűbb és legközvetlenebb képeket, mert szerintünk ezek mutatják Gy., Szabó Bélának azt az útját, amelyet viszont a grafikában tett meg az elmúlt négy év alatt.

*

Akadtak, akik rosszalást nyilvánítottak afelett, hogy Gy. Szabó Béla ezuttal önmagáról beszélt. Őzésnek és a szociális problémák iránti érzék hiányának minősítik ezt. Mintha azért íelnék el a lírai költőt, hogy saját belső életéről beszél... Mi éppen azért örvendünk, hogy ezuttal Gy. Szabó Béla munkásságában a költői kinyilatkoztatás is megtörtént. Különbén a vád éppen Gy. Szabó Bélával kapcsolatban, a Liber Misericordum után valóban nagy hiánya — a szociális érzéknek. Barangolásai közben emberek közt is járt Gy. Szabó Béla s úgy sejtjük a következő rész erről fog beszámolni. S akik szociális problémákat emlegetnek, vigyázzanak, nehogy majd alapos leckét kapjanak ebből.

*

A könyv hibátlan grafikai kiállításban, kétféle finom famentes papíron jelent meg 250 és 150 lejes árban. Könyvvarusi forgalomba nem kerül. *Debreceni László.*

Benedek Elek tíz éve halt meg. A rohanó időben is fel kell idézzük alakját. Aki nem önálló művészi alkotásokban, hanem abban volt nagy, hogy a magyar és székely népmese-kincsét a magyar olvasóközönség 3 nemzedékében szétárastotta s a magyar ifjúsági irodalmat megteremtette. 1920 után pedig visszajött szülőföldjére, s az ősz öreg ember irodalom és művelődésszervezést vállalt, de főként megmutatta és munkálta a népnevelés jelentőségét és gyermekeknek nagy nevelőhatású lapot, a Cimborát szerkesztette. — Életpéldájával és nevelői egyéniségével a nép és a gyermek jelentőségének megmutatásával és az együttélő népek közötti öntudatos közeközlekedés hirdetése által a romániai magyarság szellemi alapkövel közre tartozik.

A Gând Românesc jubileumi száma. Az Astra által kiadott román folyóirat f. évi 7—9. számában 278 oldalon foglalja össze az erdélyi románság szellemi életének 20 évét. Az értékes szépirodalmi és képzőművészeti anyagon kívül, ami az erdélyi románság ilyenemű sereg-szemléje, több nagy tudományos tanulmány számol be az erdélyi románság tudományos életének eseményeiről és közül erdélyi vonatkozású tudományos tanulmányokat (A. Decei: Az erdélyi román történetírás 20 évről, Zevedeu Barbu: Az erdélyi pillanat a román gondolkodásban, I. Verbină: A román nyelv tanulmányozása Erdélyben, I. Chinezu: Az erdélyi román irodalmi élet 20 éve; G. Sbarcea: Az új erdélyi román zene; Sabin Drăgoi: V. Bezes: 20 év az erdélyi román képzőművészetben; E. Pop: A biológiai tudományok fejlődése; I. Tănăsescu: Az egyetem matematikai és fizio-chémiai intézetének céljai és alkotásai; O. Breazu: 20 év az Astra életéből. E tanulmányok közül a történetírásról szóló hivatkozik Bíró Sándornak az Erdélyi Fiatalok 1934. (V.) évfolyamában megjelent „Az erdélyi történetírás feladatai” c. tanulmányára, idézve az eddigi történeti munkák egyoldalúságára vonatkozó megállapításait.

A tanulmányok sorából ezuttal csak Vasile Băncilă-éval foglalkozunk, mely Erdély jelenlősege címen szintetikus képet ad arról, hogy mit jelent Erdély a román életnek. „Erdély mindenekelőtt a mi eredetünk értelme” írja, az etnikai mag, a római jelleg bölcsője, ahonnan kisugárzás történt a többi tartományba. Ez Erdély nagy történelmi jelentősege, holott évszázadokon át nem volt kifejezett történeti szerepe, mert a tőle kirajzoltakból alakult s ihletett Moldova és Munténia vitték a nyílt történeti szerepet, mintegy Erdély követeként. Itt a kereskedelem és gazdasági élet alapítása és fejlesztése épen úgy erdélyiekén át történt, mint ahogy volt egy állandó megtermékenyítő kulturális kirajzás a kultúra minden ágában (Gheorghe Lazăr, Bănuțiu és Iancu példája, Cosbuc, stb.) Erdély második jelentőseget a román lélek kiformalása szempontjából látja. Az erdélyi lelket állhatatosság és keménység, szerves gyakorlatiasság és rendszeresség jellemzik: az erdélyi az életet egészében tekintve „biológiai és integrális, míg a munténiai inkább intellektuális”. Nagy súlyt

fektet a nevelésre és az eszméket lassabban veszi át, de szervezéssel szimilálja. Az emberi élet hullámzásával szemben a földállandósága az alapérzése de metafizikai hite nem szakad el a valóságtól és nem válik elvontsággá. Lucian Biaga lílozofijája ennek a sajátos léleknek terméke.

Erdély jelentőseget harmadszor a rend és a kultúra eszméjében látja. A rendezés, még romaí eredetű, ez vonzotta a katolicizmushoz, ez fejeződik ki szépirodalmi alkotásaiban is, ahol a szerkezet fontosabb, mint a részletek és a stílus. Erdély jelenti az eredetet és az eszményt. Az erdélyi románság szerepe hasonlatos a görögökéhez, akik Európa és Ázsia között szűrők voltak. Szerepe alapvető és nem lehet elképzeini a románságot Erdély nélkül, sem mint a románság kifejezését, sem mint a román eszményt. Majd kitér tanulmányában a magyarok transilvânizmusára is, melyet a nemzeti gögből magyaraz, miután a magyarság természeténél fogva hódító nép s belső konfliktusait is természete és helyzete ellentétei magyarazzák. „A hódító függ a meghódítottaktól, írja ezzel kapcsolatban, nincs autonómiaja s a hódító faj a meghódítottak figyelésében kell töltse ideje jó részét. Pl. az angol nép világbirodalma miatt a világ legfüggőbb népe. A nem hódító természetű népek sokkal szabadabbaknak érezhetik magukat, mert autonómiajuk minden feltétele megvan. Nincs szükségük állandóan másokra, hogy éljenek. Ők valóban érezhetnek önálló célokat. „Ilyen nép a román is”. „Erdély húzza alá a román ősiség eszméjét... Látuk, hogy a paraszt megértette, hogy a történelem összes viszonyosságai el-műttak és a földet nem érintették, de egyszersmind azt is megértette, hogy ő sem tudott elszakadni ettől a földtől. Urai változhattak hivatalos urai lehettek idegenek, de a román paraszt hú maradt ehhez a földhöz akkor is, mikor rabszolga volt”. Majd a földdel való szerves kapcsolatról beszél, melyet a növényéhez hasonlít, vagy a hegedű és hangja viszonyához. A föld és ember szerves egységéről mondhatta Blaga, hogy mély összhang van a mi tudatalattink kultúrtermelő tere és a román földrajzi tér között, noha ez az összhang nem volt kötelező”. Ez az ősiség még a nem román eredetű szavakat is, mint pl. Erdély átíttatta. „Igaz, hogy Erdély még arra is emlékeztet minket, hogy földjén sok más nép is van. De épen

ezáltal és az összehasonlítás által szuggerálja nekünk inkább, mint bármely más román tartomány a román ősiség alapvető eszméjét”.

„Vajjon nem érkezett-e el az ideje, hogy a középosztály felülvizsgálja a nemzeti műveltségről vallott eddigi felfogását s a néphagyományokat tegye a nemzeti kultúra alapjává? Könnyebb volna a magyar nemzet egynekedrészt kitévő középosztálynak a nemzet háromnegyed részét kitévő népe ősi magyar hagyományait átvenni, mint fordítva. Az a roppant szakadék, ami ma úr és paraszt közt fennáll egyszerre áthidalható volna.

„A néphagyomány, a népi tudás a magyar nemzeti műveltség alkotó része. A középosztálynak annyira magáéva kell ezt tennie, mint amennyire sajátja a magyar nyelv...”

„...A magyar társadalom utolsó de legnagyobb erőtartáléka a magyar nép s a magyar néphagyományok felvételével, sőt az abba való beleélésével a középosztálynak meg kell újulnia, meg kell erősödnie, sőt lelkileg is néppé kell lennie, ha magyar akar maradni...”

Dr. Gyöffy István.

FŐMUNKATÁRSÁK:

Bíró Sándor, Debreczeni László. Haáz Ferenc, dr. Jancsó Béla. László Dezső, dr. László Ferenc, dr. Parádi Kálmán, Pálffy Károly, dr. Szilágyi Olivér, dr. Tonk Emil, dr. Váró György.

KIADÓHIVATALI titkár: Sinkó Ferenc
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Cluj, Str. Kogălniceanu 13 szám, földszint. Kéziratok és a lap adminisztrációját érintő levelek a szerkesztőség, illetve a kiadóhivatal címére küldendők.

ELŐFIZETÉSI DIJAK: Belföldön főiskolai hallgatóknak félévre 40 Lei, egész évre 70 Lei, tanítóknak is 70 Lei, másoknak félévre 70, egész évre 120 Lei. Magyarországon: 1937 január 1-től kezdve 5 pengő, főiskolásoknak 3.50 P. Jugoszláviában egész évre: 70 dinár.

MAGYARORSZÁGI FŐBIZOMÁNYOS a „Studium” könyvesbolt, Budapest, Kecskeméti-u. 8. Magyarországi előfizetési díjak oda küldendők. Csekk számla: 4041.

PÉNZKÜLDÉMÉNYEK László Dezső szerkesztő címére küldendők: Cluj, Str. Kogălniceanu 16, Református kollégium.

Felölős szerkesztő és kiadó: László Dezső.